

# О ПАЛЕСТИНИ

И

# СТАРИМ ЈЕВРЕЈИМА

ПОМОЋНА КЊИГА

ЗА ИЗУЧАВАЊЕ БИБЛИЈСКЕ ИСТОРИЈЕ

ЗА УЧЕНИКЕ И УЧЕНИЦЕ СРЕДЊИХ ШКОЛА

САСТАВИО

ВЕЉКО МИРОСАВЉЕВИЋ

парох и катихета

[са 26 слика и 3 мапе]

ДРУГО ИЗДАЊЕ.

Цена 60 потура.



У НОВОМ САДУ

ИЗДАЊЕ КЊИЖАРНИЦЕ МИЛАНА ИВКОВИЋА

1908.



## Предговор другом издању.

Како је прво издање ове књиге стручна критика за добро нашла и највиша духовна власт наша за школску књигу прогласила (Еп. конф. бр. 33. из 1908.) а од првога издања нема више ни једног примерка — то је ево приређено друго издање јој.

При приређивању овог издања узете су у обзир све основане примедбе, које је критика учинила, те је књига према томе исправљена и допуњена.

Осим тога додато је књизи и 26 слика, које ће како садржину саме књижице тако и целу библијску историју, у колико се изучава у средњим школама, учинити разумљивијом и занимљивијом

Напослетку снабдевена је књига и са три српске мапе.

Захваљујући свима, који су допринели, да друго издање књиге ове буде што боље, захваљујем поименце Друштву Св. Стевана у Будимпешти, које ми је дозволило, да се сликама из књиге „Библијске приче о ст. и нов. завету од дра Е. Покорни-ја“ што су изашле у издању тога друштва, смем послужити односно по њима клишеје зготовити, и нашем младом научењаку-богослову г. дру Ивану Ђирићу, који ми је при приређивању овог другог издања свесрдно помогао.

У Новом Саду, октобра 1908.

В. М.



Уа литературу споменуту у првом издању, наводим још и ове пове  
књиге, којима сам се при припремању II. пагања користио: Ó- (és) Uj-Szövetségi  
bírliai történetek középiskolák használatára. Írta dr. Pokorny Emanuel, főgymnáziumi  
vallásnár. Negyedik kiadás. Budapest 1906. — Landes- und Volkskunde Palästinas  
von Lic. Dr. Gustav Hölscher. Leipzig G. J. Göschensche Verlagsbuchhandlung 1907.

**B. M.**



# I. Палестина.

## У в о д.

Палестина је за сваког хришћанина земља од великог значаја. У њој се родио Спас наш Господ Исус Христос; у њој је Он извршио дело искупљења људског: учио, чудеса чинио, страдао, умро на крсту, ускрсао и узнео се на небо. У њој се испунило обећање о силаску Светог Духа на апостоле. У њој су основане прве општине хришћанске. Отуда се наука Христова раширила по целом свету.

## Називи Палестине.

Знаменитој земљи тој најобичније је име *Палестина* (јевр. Пелешет) т. ј. земља Филипстимаца (Пелиштим), који су некад становали у југозападном делу јој. — Настарије пак име јој је *Ханаан* (Канаан) т. ј. Низоземље, по низини земљишта, и по Ханану сину Хамову а унука Нојеву, чији су потомци ту за време Патријараха становали. — Зове се још *Земља Израилска* и *Обећана Земља*, јер ју је Бог обећао потомцима Јаковљевим, који је прозван »Израил«, а по њему тако и његово потомство. — Даље се зове и *Јудеја* т. ј. земља Јудејаца, по Јуди сину Јаковљеву, из чијег се племена родно цар Давид, па и сам Господ Исус Христос. — Напоследку се зове и *Света Земља* по свом значају.

## Границе и величина Палестине.

Палестина лежи у Предњој Азији и чини данас један (јужни) део турске покрајине Сирије.

Границе су јој ово: на северу Ливанске Горе (Libanon), које је деле од Сирије; на истоку спреко-арапска пустиња, која је дели од Арапске (Arabia); на југу Петрејска Арапска а на западу Средиземно Море.

Границе Палестине међутим често су се мењале у току времена. Највећа је била за владе цара Давида и сина му

Соломона, када се пружала на север далеко иза Дамаска, главног града Сирије, а на југ до елатског залива Црвеног Мора, до Гесионгавера.

Површина Палестине износи отприлике 28.000 □ километара, дакле нешто више него половина Хрватске и Славоније.

#### Земљиште Палестине.

Палестина је у главном брдовито земљиште. Кад би је гледали из висине, личила би на половину каквог крова, који се спушта од истока према западу (мору).

Палестинска брда и планине јесу огранци Ливанских Гора (Libanon т. ј. »бело брдо«, јер су му највиши врхови вазда снегом покривени), које се састоје из два планинска ланца: западни *Ливан* (Libanon) и источни *Антиливан* (Antilibanon), којег се јужни огранак (северно од Палестине) зове *Велики Јермон*. На овим горама су расли чувени са своје висине *кедри* ливански. Ливан и Антиливан пружају своје огранке у Палестину источно и западно од реке Јордана, која тече средином Палестине.

#### 1. Горе и брда.

На истоку од Јордана су ова брда и планине:

1. *Басанске* горе (Basan), протежу се од Великог Јермона до речице Јармука (Jarmuk), биле су у старини обрасле храстовом шумом и биле богате пашом. Источни део ових гора зове се *Аван* (Auan), који показује јасне знаке негдашњих вулкана на том месту.

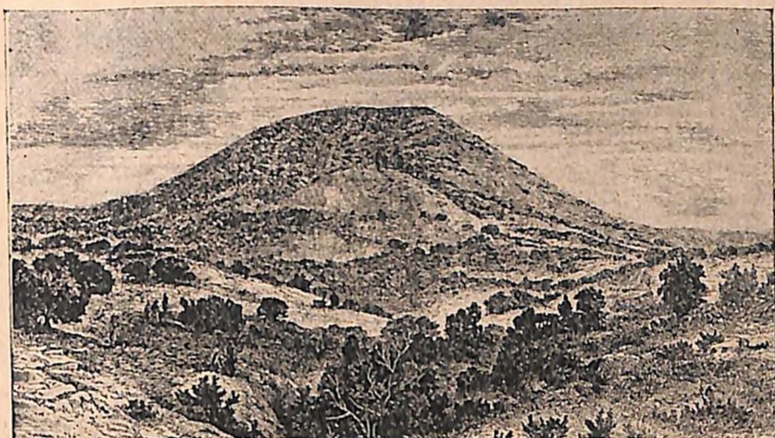
2.) *Галадске* Горе (Gilead) простиру се дуж Јордана од реке Јармука до Мртвог Мора.

3.) *Аваримске* Горе (Abarim) источно од Мртвог Мора, чији се северни део зове *Фазга* (Pisga). У овом (северном) делу аваримских гора је брдо *Навав* (Nebo), са којег је Мојсије угледао Земљу Обећану (5. Мојс. 34, 1—4.)

На западу од Јордана ово су горе и брда:

1. *Горе Нефталимске* у Галилеји, у које спадају: *Гора Блаженшава* крај језера Генисаретског, на којој је Господ Исус Христос изговорио своју знамениту »Беседу (науку) на Гори« (Мат. гл. 5, 6. и 7.); *Гора Таворска* (Tabor), на којој се Г. Ис. Христос преобразио (Мат. 17, 1—9., Мар. 9, 2—13; Лук. 9, 28—36.); јужно од Таворске горе *Мали Јермон* и *Гора Гелвуј* (Gilboa), на којој је погинуо Саул



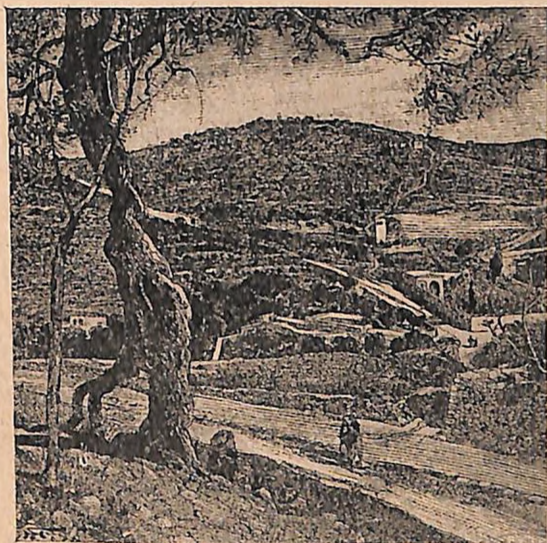


Т а в о р

у боју са Филлистимцима (2. Цар. 1, 6—21.) Према овима трима западно од равнице Јездрелонске издиже се *Кармилска Гора* (Karmel = воћњак, врт) чувена и до данас са своје лепоте, питомине и плодности; у њој се препирао пророк Илија са Валовим светишеницима и побио их (3. Цар. 18,<sup>1</sup> 17—40.).

2. *Горе Јефрејеве* (Ephraim) у Самарјани, међу којима су *Евал* (Ebal) и *Гарисим* (Garizim), на којој су Самарјани имали свој храм.

3. *Горе Јудине* у Јудеји, међу којима су знатнија брда



Гора Маслинова

на којима је Јерусалим подигнут (*Сион*, *Морија*, *Акра* и *Везета*); затим источно, близу Јерусалима, *Гора Маслинова* или *Јелеонска*, са које се Г. Исус Христос узнео на небо (Мар. 16, 15—19; Лук. 24, 49—53; Дела ап. 1, 4—12); а на подножју које се налази *Гетсимански Врт*, у којој је отпочело страдање Г. Исуса Христа; напоследку *Гора*



*Карантанија* (Quarantania) северноисточно од Јерусалима, близу Јерихона, у којој је Г. Ис. Христос после крштења 40 дана постоио.

## 2. Равнице у Палестини.

Од већих равница у Палестини знатније су ове:

1. *Јорданска Равница* или Гор (Ghor = дубодолна), јесте уска и већином неплодна равница дуж једне и друге стране Јордана. Та равница је најнижи предео на земљи, јер Генисаретско Језеро лежи на 200 м., а Мртво Море на 394 м. испод морске површине.

2. *Језраелска* (Jezreel) или *Јездрелонска* Равница, (Ez-dreton) која се пружа северно од Горе Кармилске према Јордану. У старини је била врло плодна. Данас за време лета изгледа као изгорела пустиња, а кад настане кишовито време опет озелени. На тој равници биле су се многе битке: тако је ту Гедеон побио Мадијамце (Суд. 6. и 7.) ту се био Саул са Филистимцима (1. Цар. 29.), Ахав са сирским царем Бен Ададом (3. Цар. 20.), Јосифа са Неханом код Мегидона (4. Цар. 23, 29.).

3. *Приморска Равница* протеже се од Тира па на југ све до Египатског Потока; северни део њен до Горе Кармилске зове се *Акса*, средњи од Кармила до Јопе (Јафе) *Сарон*, а јужни део *Сепхела* (Sephela). Чувена је са своје плодности.

## 3. Пустиње у Палестини.

Знатније су ове:

1. *Јудина Пустиња*, између Мртвог Мора и Гора Јудиних, стеновита и дивља. Један део њезин звао се Пустиња *Зифска* (по оближњем граду Зифу), у којој се Давид крио испред Саула (1. Цар. 23, 14.). У пустињи Јудиној је и Јован Претеча живео док није изишао на проповед.

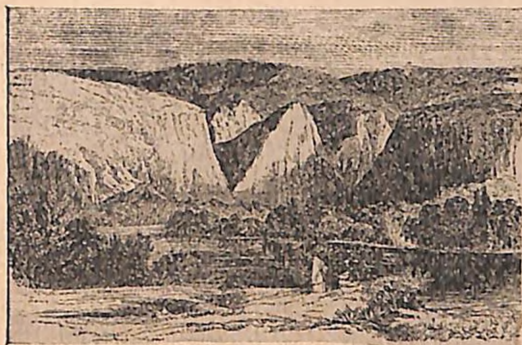
2. *Јерихонска Пустиња*, између Горе Маслинове и Јерихона. На гласу као легло разбојничко; у тој се пустињи догађа случај са Милостивим Самарјанином (Лука 10, 25—37.); у тој је пустињи била и Карантанија.

3. *Витсаидска Пустиња*, северноисточно од Генисаретског језера, у којој је Г. Ис. Христос нахранио са пет хлебова 5000 људи (Мат. 14, 13—20; Мар. 6, 13—20; Лук. 9, 10—17; Јов. 6, 1—15).

#### 4. Реке, потоци и језера у Палестини.

##### 1. Реке и потоци.

1. *Јордан*, најзпатнија и највећа река у Палестини, дуга, због многог кривудања неких 40 миља, но кад би право текла од извора до ушћа, износила би само 15 миља. Извире у В. Јермону, протиче кроз језера Ел-Хул (Меромско) и Генисаретско



Јордан

и улива се у Мртво Море. Највећа му дубљина је 4 метра, но у лето понегде једва 1 метар. Због великог пада му и брзине није подесан за пловидбу. Богат је рибом. Обала му је и данас обрасла ситнијим дрвећем, жубљем и шипражјем, у коме се легу разноврсне птице и дивљач. — У овој је

реци крштавао Јован Крститељ крштењем покајања (Мат. 3, 6.; Мар. 1, 5.; Лук. 3, 3. 7.; Јов. 1, 28.), у њој се крстио и Г. Ис. Христос од Јована Крститеља (Мат. 3, 13–16.; Мар. 1, 9.; Лук. 3, 21.; Јов. 1, 28–34.).

Од осталих река, које су више потоци, знатније су:

2. *Јармук* (Hieromach); речица, која утиче са источне стране у Јордан. По величини долази одмах иза Јордана и служи као природна граница између северног и јужног дела источне стране Јорданске.

3. *Јавок* (Jabbok), улива се у Јордан са источне стране Јордана. На тој речици се Јаков, на повратку од таста Лавана, пзмрио са братом Исавом и борио са Господом, те добио име »Израиљ« т. ј. божји борац (1. Мојс. 32.).

4. *Кедрон* (Kidron), који извире код Јерусалима, тече кроз долину између Јерусалима и Горе Маслинове (зове се Кедронска или Јосафтова долина) и улива се у Мртво Море. Летп обично пресуши. Преко овог потока је прешао цар Давид бежећи испред сна Авесалома (1. Цар. 15, 23.), и Г. Ис. Христос, кад је после тајне вечере отишао у врт Гетсимански (Мат. 26, 36 ; 14, 32.; Јов. 18, 1.).

4. *Хорат* (Karith), поток негде око Јордана, у чијој се околини пророк Илија крио од цара Ахава (3. Цар. 13, 3–6.).

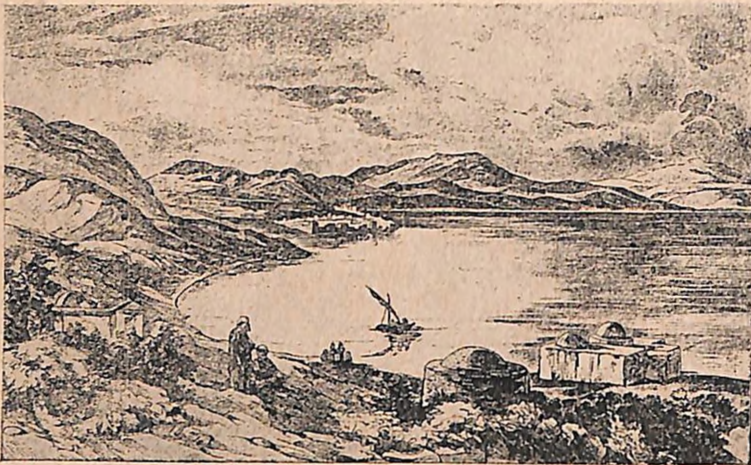


5. *Кисон* (Kison), поток, који протиче кроз равницу Језраел и утиче у Средиземно Море; на овом потоку је пророк Илија побио свештенике Валоуе (3. Цар. 18, 40.)

## 2. Језера.

1. *Меромско Језеро* (Мерот, правије el-Hule, лежи у северном делу Галилеје; више је мочар, него језеро у правом смислу. Кроз њега протиче Јордан.

2. *Генисаретско Језеро* (друкчије *Тиверијадско Море*) такође је у Галилеји с тога се још зове и *Галилејско Море*; дубоко је до 50 м.; вода му је бистра, питка и бо-

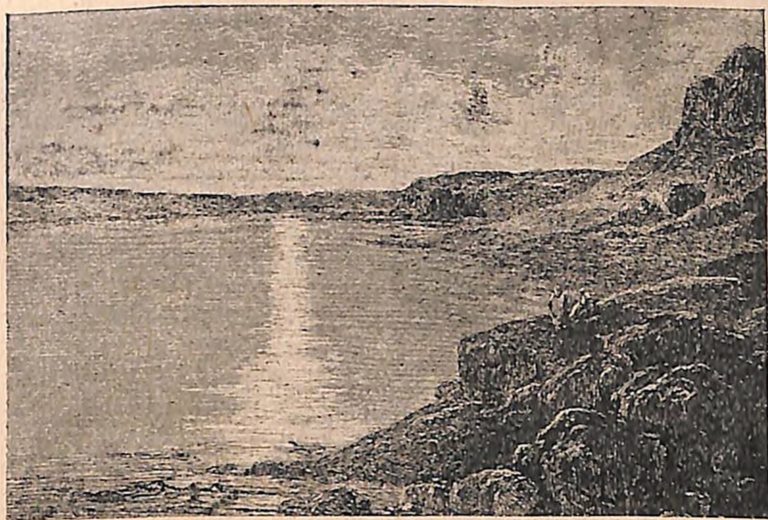


Генисаретско Језеро

гата рибом; околина пак лепа и плодна. У време Христово водила се на њему жива трговина са рибом. На његовим обалама и околини му Г. Ис. Христос се најрадије и највише бавио. На том језеру је Г. Ис. Христос позвао Петра, Андрију, Јакова и Јована, да му буду апостоли (Мат. 4, 18—22); на њему се збио овај богати риболов (Лука 5, 1—11.); на њему је Г. Ис. Христос буру утишао (Мар. 4, 35—41.); ту је испричао своје дивне приче о царству божјем (Мат. 13. Лука 8, 5—15.); на њему се јавно ученицима својима трећи пут после васкресења свог (Јов. 21, 1—23.). И кроз ово језеро протиче Јордан.

3. *Мртво Море* или *Славо Море*, лежи на југоистоку Јудеје, дуго је 14, а широко 3 сата. Вода му је пуца





Мртво Море

асфалта (отуд се зове још и *Асфалтско Море*) и соли (ове  $\frac{1}{4}$ ), тако да у њој не може никакав жив створ да опстане, а густа је тако, да у њој човек не може потонути. И обале су му већином голе и пусте. Постало је, по предању, на месту грешних градова Содоме и Гоморе (1. Мојс. 19, 24.).

#### Поднебље (клима) и плодност Палестине.

Поднебље је у земљи овој у главном умерено и здраво.

Разликују се два годишња времена: лето и зима. *Лето* траје од маја до октобра, суво је и бескишно. Много доприносе летњој суши и два врућа ветра: источни Сироко и јужни Хамзин. Преко лета земља се окоре, трава спржи, потоци пресуше. Ову и оваку жегу донекле разближује обилата роса преко ноћи. Небо лети преко дана изгледа загасито плаво, а изјутра и увече пупурно и љубичасто. — *Зима* траје од октобра до краја априла. Отпочиње са такозваним „пролетњим кишима“, које расквасе окорелу земљу и учине је да буде згодна за обрађивање и рађање. Потоци потеку. У јануару буде онајхладније и по бреговима пада снег. Но у фебруару већ попушта. Дрва и поља озелене, воћке почну цветати. У марту и априлу почну опет падати кише, али топле и бериђетне, т. зв. „позне кише“. Усеви дозревају, отпочиње жетва.

Палестина је у старо време била врло плодна, тако, да су је називали „земљом где тече млеко и мед“ (4. Мојс. 13. 28., 14. 8.). Гора Кармил (= воћњак) носи то име и данас с пуним правом.

Планине, особито на западној страни Јордана, биле су обрасле шумом (кедровом, храстовом, смрековом, кипарисном и багреновом) и шипражјем (лијандеровим, лаворовим, горушичним); по долинама се зелениле богате пашом ливаде, на којима су пасла безбројна стада; на равницама је пак успевала пшеница, јечам, пир, просо, сочиво, пасуљ, лан и памук. Пшенице је рађало толико, да се један део извозио. На планинским обронцима гајена је увелико винова лоза. Од родног дрвећа спомињемо смокву, маслину, палму, лимун, поморанџу, рошчић, орах, бадем и јабуку. На Меромском језеру постоје и данас густе честе папируса (*Papirus antiquorum*). Гајило се и пчеларство. Разноврсно шарно и мирисно цвеће красило је некад тако лепу земљу. По шумама и пустињама легли се лавови, леопарди, медведи, шакали, хијене, вуци, лисице, јазавци, јелени, газеле, биволи (бисони), дивљи магарци, дивље свинче, зечеви. Међу питомим животињама пак помињу се: камила, рогата марва, овце, козе, свињи, коњ, магарац. Међу тичијом познатије су: голубови, јаребице, препелице, шеве, врапци, ласте, гемови (пеликани), роде, јастреби, гавранови, па чак и ној — а од питоме живине: кокош. О Јордану и Генисаретском језеру већ је речено како су били обилати рибом. Од племенитих мирођија спомињемо: миро (*Myrrha*), балсам, тамјан, шафран.

Само тако велика плодност могла је да исхрани некад тако многобројно становништво Палестине (у време цара Давида до 5 милијона, скоро 10 пута више него данас).

Некад тако плодна и обрађена Палестина, данас је неплодна и запуштена. Нема више у њој старог благослова Божјег. Висови су већином огољени, јер су старе шуме посечене, а нове нису подхрањене. И то је допринело, да је данас лето у Палестини тако без кише, суша. Место плодних њива и травних ливада жуте се голе пустаре. Извори и потоци су пресушили. Многа се дивљач утаманила. Земља се више не обрађује вредно и брижљиво. Између других узрока крива је томе и рђава управа у Палестини, особито од како су у њој Турци овладали.

### Становништво Палестине.

Пре него што се у њој настанио народ Израилски становали су у југозападном делу јој, на Средиземном мору, *Филистимци*, чије су биле познатије вароши *Газа*, *Аскалон* и *Азот*.

У осталом делу земље становали су *Кананеји*, потомци Канана, сина Хамова а унука Нојева, који се разликовали на *Хананеје* (Хананеји у ужем смислу, становали у северном Делу Пале-



стине и на Средиземном Мору), *Хетее* (око Хеврона), *Јевусеје* (у Јерусалиму и околини), *Амореје* (на источној страни Јордана јужно од реке Јавока), *Гергесеје* (ваљада у т. зв. „гергесенској земљи“), *Хевсеје* (на Јермону), *Ферсеје* (око Ветиља).

На границама Палестине пак становали су ови народи: *Амалици* — јужно од Филистимаца; *Едомљани*, потомци, Исава брата Јаковљевог — југоисточно од Палестине; *Моавци* и *Амонијци*, потомци Лотови (1. Мојс. 19, 36—38.) — источно од Мртвог Мора и Јордана; *Мадијамци* — арапско племе на Црвеном Мору и источно од Моаваца.

Као што је већ једном речено, Палестина је била јако насељена. За време Судија могло је бити у њој до 2<sup>1/2</sup> милиона душа; за време цара Давида до 5 милиона душа; у време Исуса Христа око 2 милиона душа.

Данас је у Палестини око 650.000 душа, већином Мухамедаца. Мањина су Хришћани и Јевреји, но ни ти нису потомци оних некадашњих Јудејаца.

### Подела Палестине.

Природну поделу Палестине чини својим током река Јордан, делећи ју на источну и западну страну од Јордана. Овака подела спомиње се више пута у јеванђељу.

Кад су Израилци освојили ову земљу поделили су је на дванаест делова. Источну страну од Јордана добили су племена Рувимово, Гадово и половина Манасијиног племена; западну страну пак од Јордана добили су племена: Симеоново, Јудино, Венијаминово, Давово, Јафремово, Исахарово, друга половина Манасијиног, Завулоново, Нфталимово и Асирово (Левинево, свештеничко племе, није добило део земље, него је настањено у 48 градова).

Године 975. пре Христа поделила се цела земља на два дела т. ј. државе: држава *Израиљска* (Израиљ) са престоницом Самаријом, под коју потпадоше 10 племена — и држава *Јудина* (Јуда) са престоницом Јерусалимом, под коју потпадоше племена Јудино и Венијаминово.

У време Г. Исуса Христа делила се Палестина на четир покрајине: *Јудеју*, *Самирију*, *Галилеју* и *Переју*. Прве три су се простирале западно од Јордана према Средиземном Мору — а Переја (т. ј. „с оне стране“) источно од Јордана.

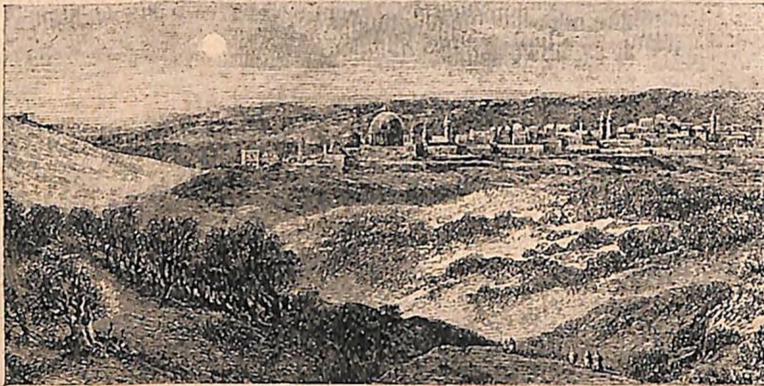


## 1. Јудеја.

Границе су јој: са севера Самарија, са истока Јордан и Мртво Море, са југа Петрејска Аравија, са запада Средземно Море.

Знаменитија места у Јудеји су:

1. *Јерусалим* (Jerusalem) = тврд. град, тврђава, од *Uri* — град и *salim* — тврд; по другима од *salem* — мир,



Јерусалим

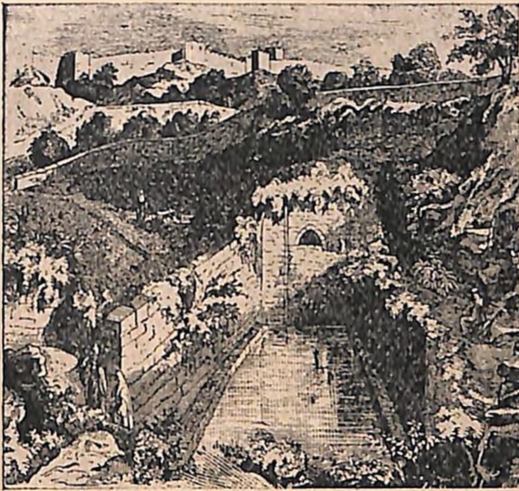
стан мира). Стари град, који је постојао и чувен био још за Аврама под именом Салем. Давид га је отео од Јевусеја и учинио својом престоницом. У току времена проширио се на четири брда, која се зову: Сион, Морија, Акра и Везета. На Сиону је била још пре Давида тврђава, Давид ју је већма утврдио. На Морији, на којој је Аврам хтео сина Исака на жртву принети, саградио је Соломон чувени храм, на место скиније, те се ковчег завета од то доба у њему чувао. У северном делу града, на Везети, била је кука *Витезда* (Bethesda), код које је Г. Ис. Христос



Витезда



излечно раслабеног (Јов. 5, 1—9), у јужном делу вароши т. зв. доњој вароши опет купка *Силоамска* (Siloah), у коју



Купка Силоамска

је Г. Ис. Христос послао слепог од рођења да се умије и прогледа (Јов. 9.). На северозападној страни града уздиже се брежуљак *Голгоша* (Golgotha), на коме је Г. Ис. Христос био распет. — Јерусалим је био двапут разорен: први пут 588. године пре Хр. рођења, разорио га је вавилонски цар Навуходоносор, а други пут 70. г. после Хр. р. римски цар

Тит. — У време Исуса Христа имао је Јерусалим преко 100.000 становника.

Данас је у Јерусалиму, који није управо на старом месту, до 60.000 становника, од којих су скоро  $\frac{1}{2}$  Јевреја мање него  $\frac{1}{3}$  Хришћана, а остало Мухамеданци.

2. *Витлејем* (Bethlehem, место или кућа хлеба). Лежи



Витлејем



на 9 км. јужно од Јерусалима у лепом и плодном пределу. На његовим њивама је Рута, прабаба цара Давида, класје купила (Рут. 1. и 2.); на његовим пољима је Давид пасео стада оца свога (1. Цар. 17, 15.); ту се захорила радосна песма анђелска: „Слава Богу на висини...“ јер се ту родио Г. Ис. Христос (Мат. 2, 1—12.; Лук. 2, 1—20.). — Данас има у Витлејему до 5000 становника, већином Хришћана.

3. *Хеврон* (Hebron, данас El-Halil) лежи још јужније од Витлејема, на 34 км. од Јерусалима у врло плодном пределу. Старо-



Хеврон

древан град у Палестини и један од најстаријих на свету. У њему је патријарх Аврам становао (1. Мојс. 13, 18.). Отуда се Јаков са синовима иселио у Египат. Ту су гробови Аврама, Саре, Исака, Ревеке, Јакова и Лије, а можда и Јосифа. За првих 7 година владе Давидове био му је Хеврон престоница (2. Цар. 2, 11.), а ту је и помазан за цара (2. Цар. 5, 3.). У Хеврону је живео свештеник Захарија са женом Јелисаветом, родитељи Јована Претече. Недалеко од Хеврона је био луг Мамвријски, у ком се Бог јавио Авраму (1. Мојс. 17, 1.) — Хеврон постоји и данас и има око 8000 становника, већином Мухамеданаца.

4. *Витанија* (Bethania = место урме) лежи на 3 км. југоисточно од Јерусалима, на источном обронку Горе Маслинове. Ту је становао Лазар, кога је Г. Ис. Христос подигао из мртвих, и сестре Лазареве Марта и Марија. (Јов. 11.)

5. *Витфага* (= смоквин дом), село по свој прилици негде у близини Витаније. У старом завету се не спомиње



нигде. Ту се Г. Ис. Христос спремио за свечан улазак у Јерусалим (Мат. 21,1—17.)

6. *Јерихон* (Jericho = палмиа град), лежао је 27 км. североисточно од Јерусалима, а  $6\frac{3}{4}$  км. западно од Јордана. То је прва град, који је Исус Навин освојио прешавши преко Јордана (Ис. Нав. 6.) За време пророка Илије била је ту пророчка задруга. Ту је живео цариник Закхеј, којем је Г. Исус Христос свратио (Лук. 19,1.). На путу између Јерусалима и Јерихона догађа се случај са Милостивим Самарјанином (Лук. 10, 30—37); на том путу излечио је Г. Ис. Христос слепога (Мар. 10, 46—52). Околина Јерихова била је врло родна. Отуд му и име (Јерихон = палмиа град, јер су ту успевале и палме, које урмом роде). Још у средњем веку су ту гајили шећерну трску. — У близини Јерихова је пустиња *Карантанија*, у којој је Г. Исус Христос провео после крштења Свог 40 дана у посту и молитви, и у којој Га је ђаво кушао. — Данас је на месту лепог и живог Јерихона прљаво село под именом Eriha или Richa.

7. *Емаус* (Emmaus), село удаљено 60 стадија или 11 км. западно од Јерусалима на путу из Јерусалима према мору (Јопи). У том се селу јавио Г. Ис. Христос апостолским ученицима Луки и Клеопи на дан Свог васкрсења увече (Лук. 24, 13—35).

8. *Јелон* (Ајалон, Ajalon), градић у долини истог имена; ту је Исус Навин побио Аморејце. и сунце и месец се оставили док се бој није свршио (Ис. Нав. 10, 12).

9. *Раматајим* (Ramathaim, Armathaim, у Новом Завету Arimataia, Арматама), лежи северозападно од Јерусалима у Јефремовим Горама; родно место пророка Самуила (1. Цар. 1, 1) и Јосифа Ариматејца (Мат. 27, 57).

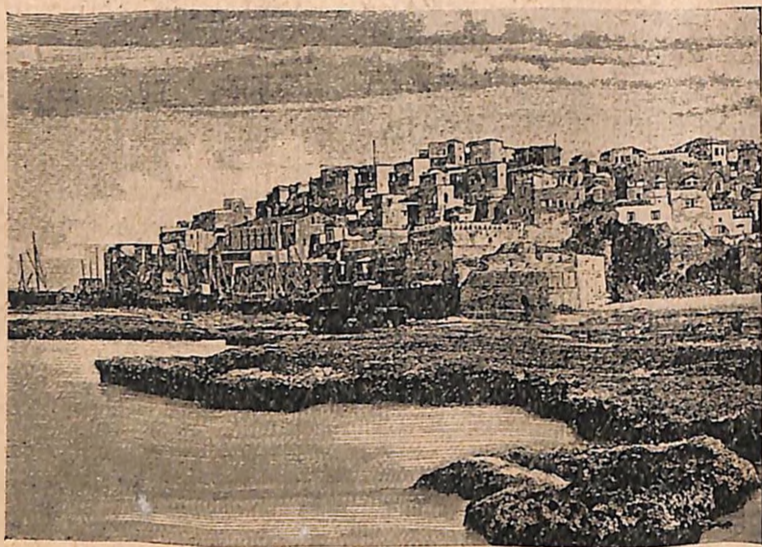
10. *Рама* (Rama) градић северно од Јерусалима, на путу у Самарију. Одатле су повели Јудеје у ропство вавилонско и на тај догађај се односе речи пророка Јеремије: „Глас у Рами чу се“... (Јерем. 31, 15).

11. *Ветиљ* (Bethel = божја кућа, пређе Луз), северно од Јерусалима, на Јефремовим Горама. Ту је неко време Аврам сгановао (1, Мојс. 13, 34.); код тога је места Јакову, кад је бежао у Харан, обећао Бог, да ће по њему и семену његову бити благословена сва племена на земљи (1, Мојс. 28, 10—19), због чега је Јаков доцније ту подигао жртвеник Богу (1, Мојс. 35, 7.). У овом граду је пророк Самуило држао своје суђење (1. Цар. 7, 10.). Код Ветиља су растргли



медведи ону децу, која су се ругала пророку Јелисеју (4. Цар 2, 23—27).

12. *Јона* (Јорре, Јарһо = Лепотица, данас Јафа), врло стара варош, пристаниште Јерусалима на Средиземном Мору. Овде ђе Хирам Тирски искрцавао своје лађе натоварене дрветом и каменом,



Ј о н а.

које беше намењено за Соломонов храм (2. Днев. 2, 16.); ту се пророк Јона укрцао хотећи се сакрити испред Господа (Јона 1, 3.); ту је ап. Петар подигао из мртвих Тавиту (Дела Ап. 9, 36—42) — Јафа је и данас жива пристанишна варош са 8—10.000 становника.

## 2. С а м а р и ј а.

Самарија је најмања између четири покрајине у Палестини. Границе су јој: са запада Средиземно Море, са севера Кармил и равница Језраел, са истока Јордан, а са југа Јудеја. Становништво ове покрајине у време Ис. Христа било је мешавина из Израиљаца и насељеника, које су послали у Самарију асирски владари после уништења царства Израиљског (4. Цар. 17, 14.) Као они сами, тако им је и вера била смеса из јудејства и незвабоштва. Доцвије су истина примили Мојсијево петокњижје, али их Јудејци нису марили, пита више мрзили су их (Јов. 4, 9.) и избегавали по могућству сваки додир са њима. Имали су свој храм на гори Гаризиму.



Знатнија места у Самарији:

1. *Самарија*, главно место покрајине Самарије. У њој је пророк Илија проповедао, а и пророк Јелисеј становао (3. Цар. 18, 2., 4. Цар. 3.) Самарија је била престоница царства Израњског, које су Асирци 722. пре Хр. оборили и Самарију разорили. Поново ју је обновио и утврдио Ирод Велики и назвао ју у част цару римском Августу *Sebasta* (т. ј. часна, поштовања достојна). — Данас је оно мало село *Sebastije* са једва 500 становника.



Град Самарија.

2. *Сихем* (*Sichem*, код јеванђ. Јована: *Сихар* — Јов. 4., 5., касније *Neapolis* = нова варош, данас *Nablus*), лежи на 11 км. југоисточно од Самарије у плодном пределу. Врло



С и х е м.

стари град. Ту се Аврам прво зауставио долазећи из старе постојбине и ту је Господ обећао семену његову ову земљу (1. Мојс. 12.). Унук му Јаков ископао је ту бунар (Јов. 4. 6).

станујући и сам неко време ту (1. Мојс. 33, 18). У Сихему се Исус Навин опростио пред смрт своју с народним старешинама (Ис. Нав. 24.). Неко време био је престовица Јеровоама, првог цара царства Израилског (3. Цар. 12. 25). На студенцу Јаковљеу код Сихема збио се онај разговор Г. Ис. Христа са женом Самарјанком (Јов. 4, 6—42.). — Данас има у њему око 14.000 становника већином Мухамеданаца.

3. *Силом* (Silo т. ј. мир; данас Seilum), лежи још јужније од Сихема, и на 30 км. северно од Јерусалима. За време Исуса Навина било је то зборно место старих Израиљаца, и све до пророка Самуила (дакле неких 300 година) седиште скиније и ковчега завета (Ис. Нав. 18, 1.; 1, Цар. 4. и 7.).

5. *Кесарија* (Ћесарев град — Cäsarea Palästina), лежи на Средземном Мору северно од Јопе. »Кесаријом« ју је прозвао у част цару Августу Ирод Велики, који ју је обновио. Она је била седиште римских намесника. У њој је живео побожни сатник Корнилије, први од незнабожаца, који је примио хришћанство (Дела Ап. 10, 1.), и ђакон Филип (Дела Ап. 21, 8.); ту је ап. Павле провео две године у заточењу (Дела Ап. 23 и 24.).

4. *Дошаим* (Dothaim), на северу Самарије; ту су браћа продала Јосифа (1. Мојс. 37, 17—28).

### 3. Г а л и л е ј а.

Најсевернија покрајина Палестине на западној страни Јордава. Границе су јој: на западу Финикија (Phöniciä), на северу Ливанске Горе, на истоку Генисаретско Језеро и Јордан, на југу Самарија. То је покрајина, у којој се Г. Ис. Христос највише бавио, и домовина већине апостола Му.

У време Ис. Христа била је врло плодна, са благим и здравим поднебљем, због тога је и јако насељена. Уз земљорадњу била је у њој развијена и индустрија (фабрике за платно, чоху, индиго, лонце). Отуда се опет развила и јака трговина са околним народима.

Због жива опћења Галилејаца са суседним народима, а и због тога, што су у северном делу Галилеје живели и незнабошци — Јудејци их нису марили. Галилејци су се лако могли познати по особитом наречју им (Марк. 14, 70).

Знатнија места у Галилеји су:

1. *Наин* (и Наим, Nain = љупки, пријатни), градић у коме је Г. Исус Христос подигао из мртвих младића, сина удовичина (Лука 7, 11—16).



2. *Назарет* (Nazareth, данас en Nā-sira), варошица са врло лепом и родном околином. Ту је становала Дјева Марија и ту се збиле Благовести (Лука 1, 26–38). Ту је Господ Исус Христос провео своје детињство (Мат. 2, 22, 23; Лука 2, 39, 40–51).



• Назарет.

— Данас је у варошици овој до 10.000 становника, од којих су  $\frac{2}{3}$  Хришћани,  $\frac{1}{3}$  Мухамеданци, и ни један Јеврејин.

3. *Кана* (Кана), родно место апостола Натанаила (Јов. 11, 2) Ту је била она свадба, на којој је Г. Ис. Христос учинио своје прво чудо (Јов. 2, 1–11). Ту га је неки царев чиновник замолио за помоћ (Јов. 4, 46). — Данас су на том месту само развалине.

4. *Капернаум* (Kafarnaum = место лепоте, по другима: Место Наума) жива трговачка варош, са неких 20.000 становника, на северној обали Генисаретског Језера са лепом и плодном околином. Христос се много бавио у овој вароши, зато се Капернаум и зове „Његова варош“. У њему је Г. Ис. Христос више чуда учинио: тако је излечио слугу капетановог (Мат. 8, 5–13), сина царава чиновника, (Јов. 4, 46–54.), ташту Петрову (Мат. 8, 14.–15.; Лук. 5, 38–39) узетог (Мат. 4, 1. 2.), више бесвих и разне болеснике (Лук. 4, 31–36, 41.), болесну жену (Мат. 9, 20–22); ту је подигао из мртвих Јаирову кћер (Мат. 9, 18–25); ту је позвао за свог апостола цариника Матеја (Мат. 9, 9.; Лук. 5, 27–29). — Данас још само развалине стоје на месту те тако знамените и живе вароши.

#### 4. П е р е ј а.

Ова покрајина обухвата сву Палестину источно од Јордана. Предео југоисточно од Генисаретског Језера звао се Десетограђе (Decapolis), у коме је Г. Ис. Христос излечио глувонемога (Марко 7, 31–37). Становништво њено су прави Јудејци још мање уважавали него Галилејце.

Знатнија места су овде:

1. *Кесарија Филипова* (Caesarea Philippi), на подножју Вел. Јермона, најсеверније место, у које је Г. Ис. Христос одлазио. Град се овај звао у старини Paneas, а име Кесарија Филипова добио је од четверовласника Филипа, који га је проширио и улепшао и тако назвао за разлику од Кесарије Палестинске. Ту је Петар признао божанство Г. Ис. Христа (Мат. 15, 13–20).

2. *Витсаида* (Bethsaida = риболов), рибарско село на источној страни ушћа Јорданског у Генисаретско Језеро. Родно место апостола Петра и Андрије и Филипа (Јов. 1, 44). Четверовласник Филип ју је подигао да угледне вароши и дао јој име Juliae у част Јулији, кћери цара Августа. Јужно од тог места била је пустиња истог имена, у којој је Г. Исус Христос нахранио са пет хлебова пет хиљада људи (Лук. 9, 10, 17.; Марк. 6, 32–45. в. 19.) У Витсаиди је Г. Ис. Христос излечио слопога (Марк. 8, 22–29.)

3. *Гадара* (Gadara) на 7 км. југоисточно од Генисаретског Језера, један од оних 10 градова у Десетограђу, јака тврђава и у своје време престоница Переје. У околини тога града је Г. Ис. Христос излечио два бесна (Мат. 8, 28–34; Лук. 8, 26–27.).

4. *Маханајим* (Mahanaim = двоструки око) на речици Јавоку. Ту је Јаков на повратку из Харана срео анђеле божје, борио се с Господем и добио име „Израиљ“ (1, Мојс. 32). Због овог последњег прозва Јаков место то и Фануил, јер рече „видех Бога лицем лицу“. Овамо се цар Давид склонио испред свог сина Авесалома, који је дигао буну против оца (2, Цар. 17, 24. 27–29., 19, 32.).

3. *Витавара* (Bethabara = место прелаза), према Јерихону, где је Јован Крститељ крштавао (Јов. 1, 28. 10. 33.)

4. *Махер* (Macharus), тврђава на источној страни Мртвог Мора. У њој је био заточен и главу изгубио Јован Крститељ (Мат. 14, 1–12.)

### Земља око Палестине.

1. *Мисир* (Египат.) Дели се на три дела: *Горњи* (јужни) *Мисир* са главним градом Тивом (Тива, Thebe) — *Средњи Мисир* са главним градом Мемфис (Memphis) на левој обали Нила, преко од данашњег Каира. У овом Мисиру су пирамиде и велика сфинга. — *Доњи Мисир* или *Нилова Делта* са градовима Хелиополисом и





Нџ обали Нила.

Александријом. У овом, најплоднијем Мисиру је земља Гесен (Гозен), у којој су некад живели стари Израиљци (1. Мојс. 47.)

2. *Аравија* (Arabia), велико полуострво између Црвеног Мора и Перзијског Залива. Дели се на три дела: *Цешрејска Аравија*, која је на северозападу полуострва; у овом је делу Гора *Синај* (Хорив), на којој је дао Бог закон јеврејском народу преко Мојсија (2. Мојс.



С п и а ј.



19, 10.) — *Пуста Аравија*, на средини и северу полуострва. — *Срећна Аравија*, на југозападу полуострва, богата зачинама и минералима. Овде је била варош Сава (Saba), чија је царица (царица Савска) ишла у Јерусалим, да чује мудрост Соломонову (3. Цар. 20, 1—13).

3. *Месопотамија*, лежи између река Еуфрата и Тигриса. Дели се на *Сирску Месопотамију*, постојбину Аврамову (јер је у вароши њеној Харану стеновао отац Аврамов кад се иселио из Халдејске — 1, Мојс. 11, 21—32; 12. 1—6); *Асирију* са главним градом Ниневијом (Нинива = велики град), који је у време цветања свога обухватао простор од 90□ км. и имао до 2,000.000 душа, а био ограђен зидом 30 м. високим са 1500 кула, свака 60 м. висока. У том је граду пророк Јона проповедао (Јона 1—4) — и *Вавилонију* (Халдеја) са главним градом Вавилоном (Babylon), који је обухватао простор од 88□ км. и био ограђен зидом 96 м. високим са 100 капија. На источној страни овог града почели су некад људи градити т. зв. „кулу вавилонску“, али је због пометње језика недовршише (1, Мојс. 11, 1—6). Данас су на месту свега тога огромне развалине.

4. *Сирија*, земља између Месопотамије и Средиземног Мора. Главни град *Дамаск*. То је врло стара варош, која се спомиње већ у историји Аврама (1. Мојс. 14, 15.). Лежи на једном високом равну у лепом плодном крају. Био је од увек чувен са своје трговине и индустрије. Имаде и данас до 180.000 становника, који су већином Мухамеданци. Не далеко од јужне градске капије показују место, на коме се ап. Павле обратио, као и на градском зиду место, са којег је Павле у котарици спуштен ван града да утече од гонилаца (Дела Ап. гл. 9.). „Права улица“, у којој је била кућа Јуде, код којег је Павле био за време своје слепоће, постоје и данас и зове се „дуга“ (широка је 30 м., а пресеца варош од истока на запад у дужини од 4½ километара).

Неко време, док је Сирија била под римском влашћу, био је главни град Сирије *Антиохија* на реци Оронту, која је по величини била једна од три највеће вароши у римском царству. У овој је вароши основана прва хришћанска општина из покрштених незнабожаца (Грка), који се први почеше називати „хришћанима“ (Дела Ап. 11, 20—26).

5. *Финикија* (Phœnicia), узан простор између Ливана и Средиземног Мора. Земља чувена са своје трговине и индустрије. Финичани су били најбољи бродари по мору свога времена. Главни градови су у њој били: *Сидон*, *Сарепта* и *Тир*, који се сви много спо-



мињу у св. Писму и старог и новог Завета. Тако нпр. позната је била свеза између Давида и Соломона и Хирама цара Тирског (2. Цар, 5, 11.; 9, 11—14; 2, Дневн. 2. 4.); пророк Илија је у Сарепти провео неко време у кући једне удовице (3, Цар. 17.); Господ Ис. Христос лечи кћер жене Хананејке (Мат. 15, 21—28; Марко 7 34—30); и т. д.

## II. О старим Јеврејима.

### Кратка историја јеврејског народа.

Народ, чије је име најтепње везано са Палестином, зове се Јеврејски народ, *Јевреји* (т. ј. прѣчани, иностранци, који су дошли с оне стране Еуфрата, или преко Јордана). Тако су их назвали народи, које су затекли у Ханану. Касније се чланови тога народа прозвали *Израиљци* по Израиљу (т. ј. патријарху Јакову). Од вавилонског ропства зову се *Јудеји* по племену Јудином као најодличнијем међу осталим племенима тога народа. Историја тога народа је уједно и историја Палестине.

Историја јеврејског народа пак почиње са патријархом *Аврамом*, који се око 2000 година пре Христовог рођења преселио из Харана у Месопотамију и Ханан, како се у старо време звао западни део Палестине.

Аврамов унук патријарах *Јаков* пресели се са својим друштвом, свега 70 на броју у Мисир, камо га је позвао син му Јосиф, који је био врло велики достојанственик на двору фараоновоу, и настани се у плодном Гесену или „земљи Рамеској“ т. ј. Рамзесовој (1. Мојс. 47, 11.) Овде се потомство Јаковљево у току од неких 400 година тако намножи, да их се мисирски фараони почели бојати.

Када им досадише гоњења и тешка кулучења, на која су их присиљавали мисирски фараони — особито Рамзес II. (1388.—1382),

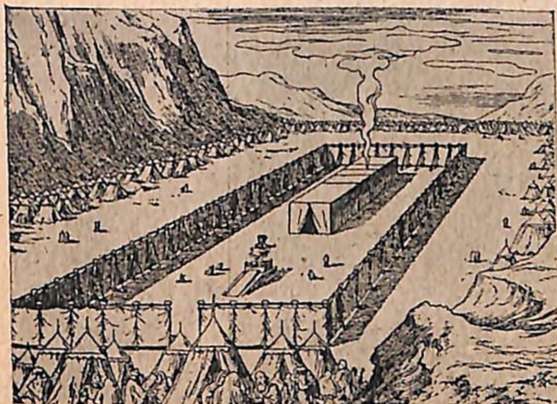
„који није хтео ништа да зна за Јосифа“ (2 Мојс. 1.) — крену се Израиљци под вођством *Мојсеји* натраг у своју



Рамзес II.



стару постојбину Ханан. На томе путу, који је ишао преко Црвеног Мора и Аравије, и који је трајао 40. година, добише Израјљци на гори Синајској до Бога а преко Мојсеја закон Божји или десет заповести Божјих и уредбу грађанску и црквену.



Скитија



Првосвештеник и свештеници.

Како су у Ханану т. ј. Палестини живели разни народи, који нису хтели своја места драговољно уступати, то су Израјљци морали са овима прво крваву борбу водити. Не могући продрети у земљу са југа, откуда би им најближе било, заобиђоше на исток и отуд провалише под *Исусом Навином* у земљу, коју, кад је освојили, поделе на дванајест народних племена својих (види стр. 12.) Зборно место било им је у Силому, где се чувао и „ковчег завета“ т. ј. ковчег са таблицама закова и још неким светињама.

Првих 350—400 година по доласку у Палестину из Мисира управљали су Израјљцима старешине, који су се звали *Судије*. Зnamenитији међу овима су били *Гедеон*, *Самсон*, *Илије* и *Самуило*. (При крају овога времена живела је побожна Моавка *Руша*, коју узме за жену угледни Витлејемац *Воз*, и роди са њом *Овида*, овај *Јесеја*, а *Јесеј* опет *Давида* потоњег цара јудејског.)

Око 1095. г. пре Христовога рођења сјединише се 12 израјљских племена у једноставну монархију, којој је био први владар *Саул* (1095—1055. г.) из племена *Венијаминова*. После његове смрти буде признат за цара *Давид*



(1055—1015 г.) из племена Јудиног. Под њиме је Палестина имала најпире границе. Давида наследи син му *Соломон*



Јерусалимски храм

прозван *Мудри* (1015—975 г.), за чије је мирне владавине израиљска држава постигла највећи сјај. Он подигне на Морији диван храм, на што је утрошио силно благо.

После смрти Соломове седне на престо син му *Ровоам*. Али окрутност његова изазва велико незадовољство у народу, те се 10 племена одвоје под *Јеровоамом* у засебну државу, коју назову *Царство Израиљско* (кратко *Израиљ*) са главним градом Самаријом, а Ровоамова држава, у којој су остала само два племена — Јудино и Венијаминово — прозове се *Царство Јудино* (кратко *Јуда*) са главним градом Јерусалимом. То је било око 953. г. пре Христа.

После ове деобе није ни једно ни друго царство било тако снажно да би се могло трајно одржати.

Прво је пропало Царство Израиљско, које се одржало близу 250 година. Већина владара му долазила је на престо помоћу убијстава и крвавих побува. Народ је уз то заборавио на првог Бога и одавао се идолопоклонству и



разврату, од чега су га узалуд одвраћали пророци (*Илија, Јелисеј, Амос, Осија*). Учинио је крај овом царству асирски краљ *Салманасар*, који Самарију разори и највећи део народа одведе у ропство (722. г. пре Хр). У опустошену и опустелу земљу населе асирски владари друге, незнабожачке народе, који се са преостатком Израивљаца стопише у један народ под именом Самарјани.

Дуже се одржало царство Јудино. Али кад и у њему отпоче отимати маха пдолопокклонство и неваљао живот међу народом, у чему су владари предјачили, онда и оно поче слабити све већма. Нису га могли сачувати од пропасти ни ватрене опомене пророка (*Јоило, Авдија, Михеј, Исаија, Јеремија*). Последњи цар у Јуди био је *Седекија*, кога вавилонски владар *Навуходороносор* победи, Јерусалим и храм у њему опљачка и разори, и многи народ, заједно са Седекијем, одведе у ропство (588. г.).

У ропству вавилонском провели су Јудејци преко 50 година. У тим тешким данима храбрили су народ и одржавали у њему љубав према својој вери и наду на бољу будућност особито пророци *Језекиљ* и *Данило*.

Када персијски цар *Кир* освоји Вавилон (538. г.), добију Јудејци допуст, да се врате у своју отаџбину (536. г.). Вративши се у своју отаџбину — прво под *Зоровавельом*, а касније под *Јездром* — прегнуше Јудејци пре свега да поново подигну храм и обнове Јерусалим. Али се већ више не могоше подићи до пређашње снаге и угледа. Нису имали ни потпуну самосталност, него су стојали под врховном влашћу перзијских царева. Пророци (*Агеј, Захарија, Малахија*) поново опомињу народ да се окани својих грехова, због којих је страдавао и страда.

Тако је то трајало до 332. г., када Перзију, а са њоме и Палестину, освоји македонски цар *Александар Велики*, који допусти, да Јудејци живе и даље по својим законима. За његове владе су и Самарјани подигли себи храм на *Гаризиму*. — После смрти Александра великог (322. г.) потпадне Палестина прво под власт *мисирских царева Птоломејаца* (322—198. г.), а за тим под власт *сирских царева* (198—142. г.).



Новац Антиоха IV.



Новац Антиоха IV.

Тиранија сирског цара *Антиоха IV. Епифана*, који је хтео Јудејцима на-турити грчко незнабоштво, изазва међу Јудејцима устанак за ослобођење (175. г.). Вође народне у том устанку били су браћа *Макавеји*, од којих нај-

зватнији беху *Јуда* и брат му *Силом*, под чијом је владом сирски цар Антиојох VII. признао (142. г.) Јудејцима слободу и самосталност. (У овом добу постала је секта *фарисејска* [од јевр. речи »фараш« — одвојен, одељен]. Фарисеји су у то доба варочито ревновали око одржања чистоте законске и независности народна, те били на гласу као особита родољубива, народна странка. Доцније се секта та взопачила и у време Г. Ис. Христа исказивали су поптовање према закону само у испуњавању спољашњих обреда законских. С тога их је Г. Ис. Христос нештедимце укоравао.\*)

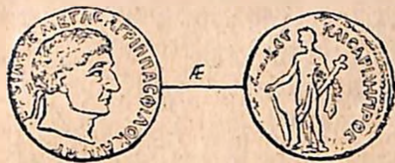
Но та самосталност није дуго потрајала. Наследник Симонов син му *Јован Хиркан I.* (135—106. г.) освоји и сједини са Јудејом Самарију и Галилеју. Његова сина и наследника *Аристовула*, који узме назив »цар Јудејски«, убије млађи брат му *Александар* (105—79.), а синови опет овог *Хиркан II.* и *Аристовул II.* у борби око престола обрате се за помоћ Римљанима. Римски војсковођа *Помпеј*, који је у то доба војевао против повтијског краља *Митридата*, реши спор у корист *Хиркана II.* али му у исти мах одузме царску титулу и обвеза на плаћање давка (63. г. — Они Јевреји чиновници, који су купили за Римљане порезу, звали су се *митари*, и били су због служења Римљанима и глобацнјства врло омражени у народу.)

Тако Јудејци доспеше под врховну власт Римљана, који 39. г. збацише *Хиркана* са престола и поставише на њега *Ирода Идумејца*, који доби надимак *Велики*, и који, да би за себе и потомке своје осигурао власт, даде по-

\*) Још старија од ово била је — секта садукеејска (по равни Садоку, који је живео око 260 г. пре Хр. рођ.). Садукееји су порицали васкре мртвих и учили да душа умире заједно с телом. Порицали су и Промисао божји. Одбацивали су предње и примали само писани закон.



бити све потомке Макавеја. Ирод Велики обнови многе градове по Палестини, особито Јерусалим и у њему храм, који тако рећи из основе изгради и сјајно украси. Римски цар *Август* даде му 31. г. царску титулу. При крају владе овог Ирода родио се Спас рода људског *Господ Исус Христос*.



Новац Ирода великог.

После смрти Ирода Великог његова држава би подељена међу синове му: *Архелај* доби највећи део земље, Јудеју, Самарију и Идумеју, и имао је титулу „етнарх“ т. ј. народни кнез; *Ирод Антипа*, убијца Јовава Крститеља, доби Галилеју и Переју, а Филип северни део источне Палестине (Трахонитис, Ауранитис и Ватанеју). Ова двојица имали су титулу „тетрарх“ т. ј. четверовласник, кнез над једном четвртином земље.

Архелаја због свирепости му Римљани збаце (6. г. после Хр. р.) и прогнају у садашњу Француску, а земљу сједине са римском провинцијом Сиријом и потчине управитељу Сирије. Овај је управљао Палестином и Јудејцима преко *наместника*, који су имали седиште у Кесарпи (на Средиземном Мору). Пети такови намесник био је *Пилат Понтијски*, који је био намесник од 26—36. г. и за чије је време Господ Исус Христос распет био. — Сад већ Јудејци нису имали своје војске, него су по варошима биле римске војничке посаде. Народним и црквеним пословима управљао је „велики савет“, који се састојао из 70 чланова. Али право тога савета да осуђује и на смрт било је ограничено приставком римског намесника.

Јопи је за једно кратко време, ма и привидно, оживело царство Јудејско. Унук Ирода Великог по имену *Ирод Антипа I* имао је под собом све земље свога деде (41. г.). Римски цар Клавдије даде му и царску титулу. Али после смрти му (48. г.) опет бише постављени намесници. Устанак, који се 66. године дигао против Римљана, би крваво угушен, Јерусалим и храм у њему разорени (70. г.) и много стотина хиљада Јудејаца у ропство одведени. Држава се Јудејска већ више никад не обнови.

Живот, ношња, обичаји, новци и мере у старих Јевреја.

Стари Јевреји у време својих патријараха били су *пастирски* народ, те су по томе живели номадски т. ј. нису имали сталног боравишта, него су се селили сад овамо сад онамо, где се указивало увета за живот њихов а особито стоке им. У то доба, дакле, бавили су се понајвише *сточарством*. Као такви отишли су и у Мисир. Но тамо су већ почели да се баве поред сточарства и *земљорадњом*. Још се више одали на ово последње кад се вратише из Мисира у Ханан (Палестину) и ту се стално настанише. Поред сточарства и земљорадње почели су се бавити и *занатима*, *рибарством* и *трговином*.

Док су били пастирски народ, те се сваки час сељаци, живели су под *шаторима* од коже или исткане козје длаке; под шатором био је застрвен асурама и ћилмовима; већи шатори имали су три одељења: прво је било као предсобље, друго (средње) за мушке, а последње за женске чланове породице. — Кад су се стално сместили, онда су почели градите и *куће* од черпића, камена и дрвета са две до три одаје и са равним крововима, који су били опвачени зидном оградом и по којима се могло слободно кретати, лети предвече седети, ноћу спавати и т. д. Прозора на кући било је мало, а што их је бивало — били су мали и на њима густе решетке. Куће имућнијих умеле су бити пространије и удобније. У средини куће бивало је патосано двориште (код Римљана атриум), често опкољено са ходницима на стубовима (галерије), а на средини бунар. Ту се скупљали сви чланови породице, и отуда се ишло у поједине одаје, које се унаоколо налазиле. Стражње собе биле су, као и код Римљана, женским намењене. Боље и веће куће имале су осим поменутог дворишта још и предворје (Јов. 18, 16.) На доворотима се могао читати стих: »Чуј Израиљу: Господ је Бог наш једини Господ“ (5, Мојс. 6, 4.)

Главна им је *храна* била хлеб (од пшеничног и јечменог брашна) и млеко. Уз ову главну храну још и: вариво (1, Мојс. 25, 34.), месо (1, Мојс. 18, 7; 2, Мојс. 16, 3. — но разликовали су при том „чисте“ од „нечистих“ животиња), риба (4, Мојс. 11, 5; Мат. 14, 19. Лук. 24, 42—43), уље (3, Цар. 17.) мед (Лук. 24, 42) и воће. Хлебови су им били накисели и



погачасти (1, Мојс. 18, 6.) и ломили су их. Од грозђа су цедили и правили вино и пили га. Главна времена за јело била су подне и вече, ово последње било је најглавније. Једући су испрва седели за столом; доцније лежали ослањајући се левом руком, на јастук. Пре и после јела прали су руке (Мат, 15, 12; Марко 7, 3), а приликом свечаних ручкова гостима и ноге (1, Мојс. 18, 4; Лук. 7, 38—41; Јов. 11, 1; 12, 3).

*Одега* им се састојало из доње и горње хаљине. Доња хаљина била је налик на кошуљу без рукава, обично од платна, но и од вуненог ткива, дуга до свиже колена и обично се везивала око појаса. Шила се из једног и два комада. Доња хаљина Г. Исуса Христа била је без шва (Јов. 19, 23), дакле исплетена. Преко ове хаљине огртала се горња хаљина, која је била као велики чаршав, са четири краја (скута) и са ресама на тим крајевима (4. Мојс. 15, 38). Огртала се са левог рамена на десну руку. При послу се скидала. Сиромашњијима је служила и за покривач ноћу. Слично као мушки носиле су се и женске, само су лице покривале (1, Мојс. 24, 35.) — Главу су покривали капицама и горњом хаљином или ју замотавали у турбан. — За обућу су им служиле савдалије.

Косу су мазали, али тело нису (као Грци и Римљани), јер је одело боље штитило кожу од припеке и испуцавања (Рут 3, 3.; Дан. 10, 3.; Мат. 6, 17; Лука 7, 38—46). Женске се радо, ако им је могуће било, и раскошно одевале и китиле свилом, златним наруквицама ланцима, гривнама, обоцима, које су чак и у ноздрве удевале (1. Мојс. 24, 22; Језек. 16, 10—13.). Волели су мирисе (Мат. 26, 6; Марко 14, 3; Лука 7, 37; Јов. 12, 1. и 3.).

Били су врло гостољубиви и сматрали гостољубље за своју свету дужност (1. Мојс. 18, 19, 2, 3; 3. Мојс. 19, 34; Рим. 12, 15.)

Светињу брачну врло су поштовали (3. Мојс. 18, 18—20.) Бракови са много деце сматрали су се за благослов Божји, а бракови без деце за казну Божју. Младожења је одводно невесту ноћу уз буктиње и уз пратњу девојака из невестине куће (Мат. 25.).

Мртваце су окупали, уљем намазали, у чисто платно увијали, и у отвореном сандуку носили до гроба уз плач и запевку, каткад и уз песму (3, Цар. 35, 25.) и уз свирку (Мат. 9, 23.). За знак жалости раздирали би горњу хаљину,

облачили би се у одећу црну или од кострети, мушки би и косу ошипали, посипали се пецелом.

Имали су смисла за књижевност и песништво, које је под Давидом и Соломоном достигло до велике висине. Од све књижевности им сачувала се само свештена, *Библија*, са историјско-законским, проповедничким и песничко-поучним садржајем.

Уз песништво развила се и музика. Музички инструменти су им били: псалтир и гусле (харфе), инструменти са жицама; фруле, округли рог, труба; кимвал и бубањ (Псал. 150).

У прво време Јевреји нису имали кованог новца него су куповине обављали златом, сребром и другим скупљим металима, које су *мерили* (1, Мојс. 23, 16; Јерем. 32. 9). *Тако је ознака за новац била уједно и ознака за тежину*. Ковани новац долази врло касно, после ropства вавилонског, у промет. Ово су им били називи за новац: 1.) *Талент*, ако се разумевао златан, онда је тежио 59 kg и имао вредност неких 160.000 круна; а ако се узимао сребрн — онда је тежио 43·6 kg и имао вредност својих 9000 круна. Доцније, у римско доба, долази у употребу грчко-римска вредност таланта, који је тежио 26 kg и имао вредност 5400 круна. — 2.) *Фунта* (мина, мва), 60-ти део таланта, дакле око 0·727 kg са вредношћу од 150 круна; грчко-римска фунта тежила је 100 драхма или 0·433 kg и вредила 90 круна. — 3.) *Сикал* или (сребрњак), 50. део фунте или 3000. дес јевр. таланта, тежио је дакле 15 g и вредио око 3 круне; грчко-римски сребрњек 1 круна 80 пот. Но златан сикал тежио је 16·3 g и вредио око 54 круне —



Римски динар.

4.) *Динар* =  $\frac{1}{2}$  сребрњака = 80 по-тура (отприлике исто што је француски франак или српски динар). — 5.) *Драхма*, имала је отприлике исту вредност коју и динар. У драхми је било 100 лепта. У време Христово биле су у промету и дидрахме (2 драхме) и тетрадрахме (4 др.); ове последње звале се *штатир* (њиме је Г. Ис. Христос платио за себе и Петра прирез на цркву — Мат. 17, 42-27). — 6.) *Ас* =



$\frac{1}{10}$  дивара, касније  $\frac{1}{16}$  дивара = 5—8 потура, — 7.)  
*Кодрант* (од quadrans-четвртак =  $\frac{1}{4}$  аса = близу 2 потуре.  
 — 8.) *Леша* =  $\frac{1}{2}$  кодранта = 1 потура (Марко 12, 42).

*Мера за дужину* била је ово: 1.) *Лакат* и то „свети лакат“ = 0·525 m., и „обичан лакат“ = 0·45 m. 2.) — *Стадиј* (Stadium, станица) = 185 до 200 m = 3 минута хода — 3.)  
*Суботани пут* = 2000 лаката = око 1 km.

*Мере за течност и запремину* у опште: 1.) *Ват* (Bath) = 40 l. — 2.) *Мера* (ведро, modius) =  $\frac{1}{3}$  вата = 13  $\frac{1}{4}$  l, (по неким само 7 l, а по другима опет чак 20 l. — 3.)  
*Ефа* (Epha), мера само за сухе ствари нпр. брашно, отприлике исто што и ват (око 40 l).





# КРАТКИ БИБЛИЈСКИ ЗЕМЉОПИС.

РАДИ ТАЧНИЈЕГ РАЗУМИЈЕВАЊА ДОГАЂАЈА ИЗ СВ. ПИСМА

СЈСТАВИО

**ЈОВАН ПЕТРОВИЋ**

ПРОТОПРЕЗВИТЕР И ПРОФ. У КР. БЕЛ. ГИМНАЗИЈИ И РЕАЛНОЈ  
ГИМНАЗИЈИ У ЗАГРЕБУ.

---

НАКЛАДА ПИШЧЕВА.

---

ШТАМПА СРПСКЕ ШТАМПАРИЈЕ У ЗАГРЕБУ  
1910.

1871

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS DEPARTMENT

CHICAGO, ILL.

PHYSICS DEPARTMENT

CHICAGO, ILL.

1871



## А.) Палестина.

### УВОД.

Палестина је она земља, што лежи у Предњој Азији, источно од Средоземнога мора. Она је била не само отаџбина Богом изабранога народа — израиљскога, већ и позориштем великога дјела, спасења рода људскога. У њој се Спаситељ свијета родио, живио, проповиједао и чудеса чинио, страдао, умрљо, васкрсао и вазнесао се на небо. Овдје је сишао Дух св. на апостоле. Овдје је постала прва хришћанска црква, а одавде се и наука Христова раширила по цијеломе свијету. Хришћани су од најстаријих времена свагда и из свију крајева свијета врвили овамо, да се поклонне живоносноме гробу Спаситеља и Господа нашега Исуса Христа и да цјелују св. мјеста, покропљена св. крви Његовом.

### Разни називи Палестине.

Палестина се зове у св. Писму различито. Најстарије име ове знамените земље јест *Ханап* (Канап); а названа је тако по Ханану, четвртом сину Хамову, чији су потомци прије Израиљаца овдје становали. Касније насели ту земљу старозавјетни патријарх Авра̄м. Њему и потомству његову обећао је Бог, да ће им ту земљу поклонити, и зато се зове „*Обећана Земља*“ (Јевр. 11, 9). То своје обећање поновио је Бог Мојсију (2 М. 23, 31), а Мојсије народу (5 М. 1, 7). Кад се уселише у њу Израиљци, назва се „*Земља Израиљска*“, јер ју наслиједише потомци Јаковљеви, кога је сам Бог прозвао „Израиљ“. А кад се Јудеји вратише из ропства вавилонскога на своја стара сједишта, доби ова земља име „*Јудеја*“, по

Јуди, сину Јаковљеву, из чијег се племена родио цар Давид а и сам Господ наш Ис. Христос. А зове се још и „Земља Господња“ (Ос. 9, 3). Ми Хришћани зовемо ову земљу „Света Земља“ због њезине велике важности по нас. А најобичније име овој земљи јест *Палестина* (јеврејски Пелешет), т. ј. земља Филистимаца (Пелиштим), који су некада становали у југо-западном дијелу Ханана, али ово се име нигдје у св. Писму не спомиње. Овако прозваше ту земљу Грци и Римљани, јер они први ступише у земљу, гдје су Филистимци живјели. Данас је ова земља један дио турске покрајине Сирије.

### Границе Палестине.

Палестина је мала земља у Предњој Азији на Средоземном мору. Омеђена је на сјеверу: Ливанским горама и Сиријом; на истоку: Сирско-арапском пустињом; на југу: Петрејском Арапском, а на западу: Средоземним морем. Ове се границе у току времена више пута мијењашу. Најшире су биле за царовања Давидова и Соломонова. На сјеверу бјеше међа далеко иза Дамаска, главног града Сирије, а на југу до Еланитског заљева Црвенога мора. Данас се протеже Палестина од сјевера к југу на 230 км., а од запада к истоку на 150 км.; површина јој према томе износи до 29.000 □ км.; нешто више преко половине Хрватске и Славоније. Она је лежала у средишту познатог онда свијета и бијаше са културним народима старог свијета у непрестаном додицају. Тако се могла права вјера лако раширити и међу разне народе и земље.

### Горе, равнице и воде Палестине.

Палестина је уопће горовита земља, али има и плодних равница. Горе Палестинске јесу огранци Ливанских планина, које се пружају источно и западно од ријеке Јордана, а на којима расту чувени кедри Ливански, које је Соломон употријебио за градњу великога храма. Ливан — Libanon — значи „бијело брдо“, јер су му највиши врхунци вјечито снијегом покривени. Ливан се



састоји из два паралелна горска ланца, који се спуштају према југу, а раставља их широка и плодна долина, кроз коју тече ријека Леонтес и утјече у Средоземно море. Западни ланац зове се *Ливан*, висок 3000 м., а источни: *Антиливан*. Јужна коса Антиливана зове се *Велики Јермон*.

### Горе.

Осим Ливана и Антиливана важне су још ове горе:  
*Источно* од ријеке Јордана лежи:

1.) Авранска гора (*Hauran*) (Јез. 47, 18), источно од височине Васанске, која је пуна трагова негдашњих вулкана.

2.) Галадске горе, које се пружају од ријеке Јармука дуж Јордана с обје стране ријеке Јавока до Мртвага мора. Јужно од Јавока лежи брдо Оша, гдје је гроб прор. Осие.

3.) Аваримске горе (*Abarim*) леже источно од Мртвага мора. Сјеверо-западни дио тих гора према Јерихону у земљи Моавској зове се Фазга (*Pisga*); на врх Фазге лежи брдо *Навав* (*Nebo*), гдје је умрљо Мојсије, видјевши својима очима „Земљу обећану“ (5 М. 32, 49—50; — 34, 1).

*Западно* од ријеке Јордана леже:

1.) Нефталимске горе у Галилеји, јужно од Вел. Јермона, високе до 900 м. Овамо спадају:

а.) *Гора блаженства*, на којој је Господ изговорио Своју знамениту „Бесједу на гори“.<sup>1</sup>

б.) *Гора Таворска* (*Tabor*), гдје се Ис. Христос преобразио,<sup>2</sup> лежи југо-западно од језера Генисаретскога а на 9 км. источно од Назарета. Висока је 600 м. На самом врху горе има манастир са лијепом црквом, коју подиже царица Јелена. На ономе мјесту, гдје се преобразио Ис. Христос, стоји часна трапеза.

в.) Јужно од Тавора лежи *Мали Јермон*, 575 м. висок. Западно од Нефталимских гора према мору лежи гора *Кармилска*, позната са своје плодности и љепоте. Гора је обрасла храстовином, јелама, миртама, уљикама и т. д.,

<sup>1</sup> Библи. Прип. Н. Завј. 18; <sup>2</sup> В. П. Н. Завј. 32.

а пуна је пећина и шупљина, у којима су пророци на-  
лазили своја заклоништа. На овој је гори прор. Илија  
принио Богу жртву.<sup>1</sup>

г) *Гора Гелвци*, на 10 км. јужно од Малога Јермона,  
гдје погину Саул са своја три сина у борби са Фили-  
стејима;<sup>2</sup>

Између горе Кармилске и Јерусалима протежу се:

2. Јефремове горе (у Самарији). Овдје је знаменит:

а) *Евал* (Ebal) и б) *Гаризим*, одијељен 500 м. широком  
равницом од Сихема. На гори Гаризим имали су Са-  
марјани свој храм, који је од Макавејца Јована Хиркана  
око 130 год. пре Христа разорен.

*Јужно* од Јерусалима леже:

3. Горе Јудине, које се још и Аморејске горе зову,  
јер су се ту Аморејци дуго држали против Израиљћана.  
Најзнаменитији огранци ове горе јесу:

а) брда, на којима је саграђен Јерусалим (Сион,  
Морија, Акра и Везета);

б) *Јелеонска или Маслинова* гора, висока 800 м., источно  
од Јерусалима. На подножју њезину, у врту Гетсиман-  
ском, почела се Христова страдања.<sup>3</sup> Са горе Маслинове  
вазнесао се Ис. Христос на небо.<sup>4</sup>

в) *Караманија*, сјеверо-источно од Јерусалима према  
Јерихону, гдје је Г. Ис. Христос провео послужење крштења  
40 дана у посту и молитви.<sup>5</sup>

### Равнице.

С обје стране ријеке Јордана од језера Генисарет-  
скога до Мртвога мора пружа се неплодна, уска и врло  
топла:

1. Јорданска равница. То је најнижи предјео у зе-  
мљи, јер Генисаретско језеро лежи на 200 м., а Мртво  
море на 394 м. испод морске површине. Затим је важна:

2. Велика и врло неплодна равница *Јездрелонска*,  
која се протеже од Средоземнога мора (сјеверно од горе

<sup>1</sup> Б. П. Ст. Завј. 45; <sup>2</sup> В. П. С. Завј. 39. <sup>3</sup> В. П. Н. Завј. 57; <sup>4</sup> В. П.  
Н. Завј. 67; <sup>5</sup> В. П. Н. Завј. 11.



Карм.) до Јордана, лежи као нека пустиња, али кад падну кише, налик је на зелену башту. Ова равница бјеше негда позориштем многих битака: Гедеона с Мадијанцима,<sup>1</sup> Саула с Филистејима (1 Ц. 29), Ахава са Сирцима (3 Ц. 20 и т. д.).

3. Равница на Средоземном мору или *Приморска равница*, која је на југу најшира, протеже се од Тира до Егип. потока. Дијели се у три дијела: а) равница *Ака* (сјеверно од горе Карм. до Тира); б) равница *Саронска* (од Јафе до горе Карм.); в) равница *Сефела* (Sephela) (од Јафе до Газе).

4. Равнице око Јерусалима, као: *Кедронска*, која обухвата Јерусалим са сјеверо-истока, а која се зове и Јосафатова долина (Јоил 3, 7 и 12); са запада и југа обухвата Јерусалим равница *Хитом*, касније прозвата *Геена*, гдје ће се по народном вјеровању судити свима грјешницима.

5. Југо-западно од Мртвага мора лежи „*Слана долина*“, мјесто знаменитих битака са Едомцима (2 Ц. 8, 13; 4 Ц. 14, 7.).

### Пустиње.

Између Мртвага мора и источног обронка горе Јудине лежи:

1. Јудина пустиња. Она је већим дијелом дивља и пећинаста али ипак није неплодна. У овој је пустињи пробавио Јов. Крститељ у самоћи све док није изишао на проповијед.<sup>2</sup>

2. Јерихонска пустиња између Јерихона и горе Маслинове, легло разбојничко (сравни милост. Самарјанин).<sup>3</sup>

3. Пустиња Вет-Авен између Јерихона и Ветиља; овдје се дјеца наругаше пророку Јелисију.<sup>4</sup>

4. Пустиња Витсаидска, недалеко од града Витсаиде Јулијеве, сјеверо-источно од језера Генисаретскога. Овдје је Ис. Христос са 5 хљебова и 2 рибе нахранио 5000 људи.<sup>5</sup>

<sup>1</sup> Б. П. С. Завј. 32; <sup>2</sup> Б. П. Н. Завј. 10; <sup>3</sup> Б. П. Н. Завј. 34; <sup>4</sup> Б. П. С. Завј. 46; <sup>5</sup> Б. П. Н. Завј. 30.



## Воде.

1. Ријеке. Највећа ријека у Палестини, која се у св. Писму најчешће спомиње, јест *Јордан*. Он је због многога кривудања од Генисаретскога језера до Мртвога мора дугачак 40 миља, а да право тече износио би само 15 миља. Широк је 30 метара. Извире на западном обронку Вел. Јермона, тече према југу, протјече језеро Меромско и Генисаретско и утјече у Мртво море. Због велике брзине није згодан за пловидбу. У Јордану је крштавао Јов. Крститељ крштењем покајања, а крстио се и сам Господ наш Ис. Христос од Јов. Крститеља.<sup>1</sup> Јужно од језера Меромског бјеше преко Јордана мост Јаковљев, преко кога је Јаков прешао са својом дјецом и благом, кад се враћао из Месопотамије.<sup>2</sup> Најважнији притоци јесу:

а.) *Јармук*, јужно од језера Генисаретскога, утјече с лијеве стране у Јордан. Има многе притоке из Авранских гора, те је по количини воде скоро раван Јордану. Обале су му богате трском, палмама и воденим биљкама. У Библији се нигдје не спомиње.

б.) *Хорат*, јужно од Јармука, из којег је прор. Илија воду пио, кад се сакрио од цара Ахава.<sup>3</sup> Јужно је одавде

в.) *Јавок*, који у великом полукругу оптјече горе Галадске и утјече у Јордан. На овој се ријечи измирио Јаков са братом својим Исавом на повратку своје из Месопотамије и борио се са Господом те добио име „Израиљ“.<sup>4</sup>

г.) *Арион*, извире од међе Аморејске и утјече у Мртво море са источне стране.

Друге ријеке у Палестини јесу:

а.) *Кисон*, извире у гори Тавору, протјече кроз равницу Јездрелонску и утјече у Средоземно море, а само зими има воде. На овоме је потоку пророк Илија побио 450 Валових свештеника.<sup>5</sup>

б.) *Поток Египатски*, који се често спомиње као јужна граница „св. Земље“; утјече у Средоземно море.

<sup>1</sup> Б. П. Н. Завј. 10 и 11;    <sup>2</sup> В. П. С. Завј. 14;    <sup>3</sup> В. П. С. Завј. 45;  
<sup>4</sup> Б. П. С. Завј. 14.    <sup>5</sup> В. П. С. Завј. 45;



в.) *Кедрон* (Kidron) извире на западу код Јерусалима, тече између Јерусалима и Маслинове горе и утјече у Мртво море. Преко овога потока прешао је цар Давид, кад је бјежао испред сина Авесалома;<sup>1</sup> а и сам Господ Ис. Христос прешао је преко њега, кад је послје Тајне вечере ишао са својима ученицима у врт Гетсимански.<sup>2</sup>

Има још много мањих поточића, који утјечу не само у ријеку Јордан него и у Средоземно и Мртво море, но који су без особите важности по догађаје у св. Писму, зато се и у самом св. Писму не спомињу.

2.) Језера. а.) *Меромско језеро* (Merom-el-Hüle) лежи у сјеверној Галилеји. Оно је са сјевера окружено неком мочари, која је пуна разних птица, као: пеликана, патака и т. д. Обрасло је рогозом, трском и египат. папирусом тако, да се са сјеверне стране не може никако прићи к језеру. Само језеро има облик срца, дуго је 5·8 км. а широко 5·2 км; дубљина му досеже тек 3—5 м. Богато је рибом. Кроз њега протјече Јордан.

б.) *Генисаретско језеро*. У Старом Завјету звало се ово језеро „Хинерот“ (4 М. 34, 11; 5 М. 3. 17; Ис. Нав. 11, 2) по граду, који лежаше на обали његовој. У Нов. Завјету, гдје је тек добило своју важност, зове се „Генисаретским језером“ (Л. 5, 11); а зове се и „Тиверијадско море“ (Јов. 6, 1, 21, 1,) по оближњем граду Тиверијади, и „Галилејско море“ (Мат. 4, 18; 15, 29), по земљи Галилеји, у којој лежи то језеро. Оно лежи јужно од Меромског језера око 208 м. испод морске површине. Дуго је 20 км. а најшире је 12·5 км, највећа дубљина износи 40—45 м. Вода му је слана, али уз то питка и богата рибом. Околица, нарочито западна обала му је плодна. Овдје се Ис. Христос најрадије бавио; возио се више пута по мору, зато и бјеше језеро Генисаретско и његова околица позориштем највећих дјела Господа Ис. Христа. На њему бјеше богати риболов,<sup>3</sup> Христос је утишао буру,<sup>4</sup> испричао је Своје приче о царству Божјем,<sup>5</sup> ходао је по мору (Мат. 14, 28—31);

<sup>1</sup> В. П. С. Завј. 41; <sup>2</sup> В. П. Н. Завј. 57. <sup>3</sup> В. П. Н. Завј. 16. <sup>4</sup> В. П. Н. Завј. 23; <sup>5</sup> В. П. Н. Завј. 23, 24, 25;

позвао је Петра и Андрију и синове Зеведејеве у ап. службу (Мат. 4, 18—22); јавио се ученицима Својима трећи пут послѣ Свога васкрса и примио је ап. Петра у ап. службу.<sup>1</sup> И кроз ово језеро протјече Јордан.

в.) *Мртво или Слано море* лежи југо-источно од Јудеје. Дуго је 76 км. а широко једва 25 км.; лежи испод површине морске 394 м. У њему нема ни рибе нити икакве друге животиње. Вода му је слана, горка, пуна асфалта и густа тако, да у њој не може никакав створ потонути. И саме рибе, које Јордан собом донесе, утјечући у ово море, не могу да остану живе. Околица му је већим дијелом пуста. Ово је море постало на мјесту, гдје су били градови Содом и Гомор, који су ватром изгорјели.<sup>2</sup>

3.) Купке. У југо-ист. дијелу Јерусалима лежи купка *Силоамска*, у којој је још и данас чиста и бистра као суза вода. Овдје се умио слијепец од рођења, којему је Ис. Христос намазао очи блатом, и одмах је прогледао.<sup>3</sup> Затим: *Витезда*, такође купка, која имађаше 5 тријемована. Налази се у сјеверном дијелу Јерусалима на Везети. Зове се и *Овција бања* јамачно зато, што су се ту прале овце, које су биле намијењене за жртву, или зато, што су се ту продавале. А зове се и *Богородица благајница*. Данас је све порушено и засуто. Овдје је Ис. Хр. излијечио раслабљеног.<sup>4</sup>

Код Генисаретског језера постоје и данас купке, зване *Алмах*. У Сихему је био *Јаковљев студенац*, али је данас засут.

## Клима.

Клима је у Палестини уопће умјерена и здрава. Овдје су заправо само два годишња времена, *љето и зима*, које се за чудо правилно измјењују. Због велике разлике у површини земље има још неких мањих разлика и у клими и то: приморска, јорданска и континентална клима. *Љето* траје од мјесеца маја до окто-

<sup>1</sup> Б. П. Н. Завј. 66; <sup>2</sup> Б. П. С. Завј. 9. <sup>3</sup> Б. П. Н. Завј. 36; <sup>4</sup> Б. П. Н. Завј. 21.



бра и јако је вруће. Земља се тако рећи скамени од суше, потоци пресуше и трава изгори. Врућина бива несносна тако, да људи могу само јутром рано и вечером касно у пољу радити. Преко љета до половине септембра увијек је ведро и лијепо, а ноћу пада јака роса, која донекле разблажује љетну жегу и освјежује ваздух. *Зима* почиње средином октобра са *раном* кишом, која натопи земљу тако, да се може обрађивати. Траје од октобра до априла и умјерено је хладна. Најхладнија је у јануару, а у фебруару зима већ попушта. У марту кад жита заруде, почне падати *позна (касна) киша*, и наскоро отпочне жетва.

Према томе могли би подијелити Палестинску климу не само на љето и зиму, већ према времену и пољским пословима на 6 доба: 1. доба сјетве („рана киша“) од  $\frac{1}{2}$  окт.— $\frac{1}{2}$  дец.; 2. зимско доба, од  $\frac{1}{2}$  дец.— $\frac{1}{2}$  фебр.; 3. прољеће од  $\frac{1}{2}$  фебр.— $\frac{1}{2}$  апр. (доба касне кише); 4. доба жетве од  $\frac{1}{2}$  апр.— $\frac{1}{2}$  јуна; 5. велике врућине од  $\frac{1}{2}$  јуна— $\frac{1}{2}$  авг.; и 6. љето од  $\frac{1}{2}$  авг.— $\frac{1}{2}$  окт.

У старо вријеме била је Палестина врло плодна земља. Зато је и могао Мојсије казати народу израиљскоме: „Господ Бог твој увешће те у добру земљу, у којој има доста потока и извора и језера... у земљу изобилну пшеницом, јечмом, виновом лозом и тиквама,... маслином и медом“ (5 М. 8, 7—8). То потврђују и римски, јеврејски и хришћ. писци.

Од *домаћих* животиња спомињемо: овце и козе, ређе говеда; а у јорданској долини и бивола, камилу, коње и магарце. Од *дивљих* животиња спомињемо: јелене, газеле, шакала, хијене, леопарда, дивље свиње, медвједе, вукове, лисице, зецеве и т. д.; а било је и змија и шкољдивих скакаваца. Међу *птицама* познате су: патке, голубови, јаребице, препелице, роде, шеве, врапци, орао, јастријаб, ластва, славуљ, гавран и др. Гоји се и пчеларство. Језеро Генисаретско и Јордан бјеху пуни рибе. Плодно земљиште рађало је пшеницом тако обилно, да се и извозити могла. Зоб и раж није се сијала. Од *шумског* дрвећа, којима су обрасле планине, особито на

западној страни ријеке Јордана, спомињемо: храст, смокву, палму, кедар, кипарис, уљику, — а од *шипражја*: горушицу, леандер, ловор и др. По долинама бјеху пашом богате ливаде, а у равницама је рађала пшеница, јечам, пир, лан и памук. У *баштама* се гајили: краставци, диње, пасуљ, сочиво и просо, лук црвени и бијели, и разво поврће. Од *воћа* спомињемо особито: маслину, крушку, јабуку, гранатјабуку, смокву, брескву, бадем, а у јорданској долини особито успијева датула. Од најстаријих времена било је *виноградство* у Палестини у пуном јеку па и данас је, у колико се то не противи строгим прописима мухамеданских закона. Тако се налазе виногради на гори Кармилу, у Јафи и Јерусалиму као и у Хеврону.

Тако је било у Палестини некад, али данас није. Многе патње и невоље, које сналазише ову земљу, узроком су њезине данашње запуштености и неплодности. Непрестани ратови од времена царева, ропство изабраног народа, прорачунато пустошење земље по Римљанима, а у средњем вијеку по Арапима и Египћанима, борбе Хришћана са Сараценима и најпослије данашња лоша управа — узроком су данашњег жалосног стања ове некад богате земље. Уз то су старе шуме исјечене а нове нису засађене. Свуда се види пустош. Земља се не обрађује више као прије; мјесто плодних њива и зелених ливада, виде се саме голе пустаре. Дивљачи је нестало; они некад лијепи извори и потоци пресушили су, те се народ јако пати због оскудице у води. По свему се види, да је нестало благослова Божјега и да је ову земљу и сам Бог напустио (5 М. 28, 38 и д.; — 29, 22 и д.).

### Становништво.

Прије него се доселише у „св. Земљу“ Израилци налазимо у њој разних народа. Као господари њени бјеху *Хананеји*, потомци Ханана, сина Хамова. Хананеји живјеше под разнијем именима, као: *Амореји*, најснажније племе, живјеше источно од ријеке Јордана а јужно



од Јавока; *Хевеји* становаху на гори Ливану (Суд. 3, 3) и око Сихема; *Јевусеји* у Јерусалиму и околици; *Гергесеји* западно од језера Генисаретскога; *Хананци* у ужем смислу живјеше на Средоземном мору и Јордану (4 М. 13, 30); *Ферезеји* сјеверо-западно од Генисаретскога језера; *Хетеји* око Хеврона. Осим тога становаху у југо-западном дијелу Палестине *Филистеји*, ратоборан народ са главним варошима: *Газом*, *Аскалоном* и *Азотом*.

Касније населише ову земљу Јевреји, потомци Симова, под врховном поглавицом својом патријархом Аврамом, који по заповиједи Божјој остави Месопотамију и пријеђе преко Еуфрата. А Јеврејима је назван овај народ зато, што су дошли с оне стране, а то значи *сбер*. Јеврејин према томе значи дошљак или *пречанин*, јер су дошли преко Еуфрата и Јордана и населили Ханан. Касније, нарочито потомци Јакова, унука Аврамова, добише име Израиљци, јер је сам Бог назвао Јакова „Израиљем“.

Око Палестине становаху ови народи: *Амалици* — јужно од Филистејаца; *Едомци* — југо-источно од Палестине; *Моавци* и *Амоци* — источно од Мртвога мора; *Медијамци* — источно од Моаваца.

### Домаћи и религијозни живот Јевреја.

а) **Домаћи живот.** Стари Јевреји бјеху пастирски народ, који се бавио *сточарством* (1 М. 4, 20), па су се селили сад овамо сад онамо, гдје је било боље паше за стоку. Због непрестане сеобе живјеше они под шаторима, а касније, кад се стално смјестише, почеше и куће градити од черпића, камена и дрвета са равним крововима и са 2—3 одаје. Прозора на кући нису имали већ само густе решетке. У средини куће бјеше патосано двориште (код Римљана *atrium*), оикољено са ходницима на стубовима (галерије); на средини је био бунар. Овдје су се за лијепа времена скупљали сви чланови породице, а отуда се ишло и у поједине одаје, које су се око дворишта налазиле. Стражње собе бјеху, као код Римљана, женскимa намијењене. Веће куће имађаху још и предворје

(Јов. 11, 16). На довращама могао се касније читати стих: „Чуј Израиљу! Господ је Бог наш једини Господ“ (5 М. 6, 4). Равни, оградом оивичени, мало косо лежећи кров, имао је два узлаза из дворишта или споља. Ту бјеше уређена *горња соба*.

Кров и горња соба удешене су биле за разне сврхе; ту се особито у предвечерје забављала породица, водили се важни (тајни) разговори (1 Сом. 9, 25 м. д.); Богу се молило (Дј. ап. 10, 9); а ноћу се ту и спавало; мртваци се полагали (Л. 8, 51).

*Храна* им бјеше хљеб од пшеничног брашна а код сиромашније класе од јечменог брашна, — и млијеко. Уз то: вариво, воће, месо, риба а погдјегдје и скакавци. Хљебови су били слични нашим погачама, отанки и нијесу се резали већ ломили. (Иса. 58, 7, Л. 24, 30). Они су били с квасом умијешени, али је било дана, кад нијесу смјели јести квасни хљеб. Ти дани зову се „дани бесквасних хљебова“. А зову се тако одонда, кад су Израиљци морали нагло оставити своје станове у Египту, па им тијесто није могло ускиснути, већ су га онако неускисла пекли. Ти се дани зову још и „Пасха“ и светкују се од 15—22 Нисана, дакле 8 дана, и за то вријеме не смију Израиљци јести квасан хљеб. Осим тога забрањено им је јести: четвороножне животиње, које нијесу преживачи и дво- или вишепапкари; све птице грабилице; рибе, које немају пера заједно с љускама; сви летећи и пузави инсекти; погинуле и растргане животиње; болесне и озлијеђене животиње; животиње, које нијесу по сталном пропису убијене; сва крв; сав лој; жиле и т. д. — Главно вријеме за јело бјеше, као код Грка и Римљана, вече. Спочетка се код стола сједило но касније се лежало на јастучићу, наслонивши се на лијеву руку. Прије и послје јела праху руке, а код свечаних ручкова праху гостима и ноге (Л. 7. 38—41; Јов. 11, 1;—12, 3).

Обично *одијело* у Израиљаца бјеше: а.) *доња* хаљина од платна или вуне, дуга до испод кољена, и везала се појасом. Она се састојала из 2 сашивена дијела, а код



великих свећеника из једнога комада, (Јов. 19, 23); код одличнијих особа бјеше она дужа (1 М. 37, — „шарена хаљина Јосифова“). Сиромашнија класа имала је само ову хаљину (Јов. 21, 7). б.) *Горња* хаљина или огртач бјеше четвероугласти комад платна са по једном ресом на сваком углу, које су сјећале Израиљце на закон Божји (4 М. 15, 38). Пребацивала се с лијевог рамена на десну руку. Код посла се скидала (Мат. 24, 18; Мар. 10, 50). Сиромашнији се покриваху њоме ноћу (2 М. 22, 27); а служила је коњанику код јахања као ћилим а и по путу се простирала (Мат. 21, 8). У жалости облачили би црну горњу хаљину (врећу), која се вршцом везала. Чакшире су носили само свећеници. Главу су покривали са једноставно свезаном марамом или турбаном или капицом. Женске су покривале главу велом; вољеле су наките, као: ланчиће, трепетљике, укоснице, подвезе, појасе, обоце, мирисе,<sup>1</sup> прстење, пријевјесе и т. д. (Ис. Н. 3, 18 и даље). За обућу су имали *сандале*, које су при улазу у кућу скидали.

*Брак*, од Бога установљени свети и доживотни (1 М. 2, 24; Мат. 19, 6) савез између мужа и жене, особито се поштовао. Имати много дјеце сматрало се за благослов Божји, а бити без дјеце — казна. О васпитању дјеце бринуо се отац, као глава породице, али је и мати имала велики уплив (Приче 31, 1). Младожења би одводио невјесту из њезине куће ноћу уз буктиње и пратњу дјевојака (Мат. 21, 1 и даље).<sup>2</sup>

Кад ко *умре*, тада би мртваца окупали, у чисто платно увили, а код богаташа и мирисима намазали и у отвореном сандуку на гробље носили (Л. 7, 11 и даље) уз плач и нарицање, а често уз свирку и пјесму. У знак жалости раздирали би горњу хаљину,<sup>3</sup> облачили би црнину а мушкарци би косу остригли, посипали се пепелом и сједили у праху и пепелу. Најмљене жене, вјеште нарицању, нарицаху за мртвацем (Јер. 9, 17, и д.), а често би и свирали, пратећи мртваца (Мат. 9, 23).

Друштвено опхођење бјеше као и сада што је на

<sup>1</sup> В. П. Н. Завј. 48; <sup>2</sup> В. П. Н. Завј. 52; <sup>3</sup> В. П. С. Завј. 15.

истоку по неким сталним формама. Обичан је поздрав: „Бог с тобом“, а отпоздрав: „Господ те благословио“! Пред кнезовима и високим особама падало се на земљу. Поздрави су били често: љубљење у чело, образ, рамена (Л. 10, 4). Гостољубље су високо цијенили.<sup>1</sup>

Уз *пјесничтво*, које је под Давидом достигло свој врхунац, његовала се и музика. Инштрументи им бјеху: а) псалтир и гусле (харфе) са жицама, по којима су или прстима пребирали или штапићима ударали, б) фрула, округли рог и труба; в) кимвал и бубањ.

Јевреји су примили писмо од Финичана. Код писања употребљаваху држак од трске, црно мастило (Јер. 36, 18; 2 Јов. 12), папирус и кожу. Написани трак намотавао се око штапића. Литература је била код Јевреја развијена, али се до данас сачувала само свештена књижевност, *Библија*.

Долазећи у додир са Финичанима, а особито удаљеност Јевреја од своје отадбине (ропство), учини, те они постадоше од земљорадника и сточара трговачким народом. Путовање ради трговине бивало је у караванама, а служили су се при томе магарцима, девама, а и путничким колима.

**б.) Религијозни живот.** Вјера у једног истинитог Бога бијаше основана на ријечи Божјој, изреченој самим Богом првим људима у рају. Праву вјеру у једнога истинитог Бога сачуваше једини Израиљјани и исказиваху своје богопоштовање жртвама, које су приносили Богу на различним мјестима и на различне начине. Кад их је Мојсије превео преко Црвенога мора и кад су Израиљјани примили закон од Бога, сагради Мојсије по заповиједи Божјој „светилиште“, гдје ће се народ Богу молити. То светилиште прозва се *чадор за вјета* или *Скинија* и бјеше налик на дугуљаст четворокут са три одјела, а могло се преносити с мјеста на мјесто. У њ се улазило с истока. Унутрашњи простор светилишта дијелио се на два дијела: предњи дио, два пута већи од стражњега, звао се *светиња*, стражњи пак

<sup>1</sup> Б. П. С. Завј. 8.



*светиња над светињом.* Око светилишта било је велико двориште, у које се улазило с истока. У њему је смјештен био *олтар за жртве* и умиваоница за свештенике.

У *светињи* бјеше у средини *олтар кадиони*, јужно од њега: свијећњак од сухога злата са седам жижака, а сјеверно *стол за хљебове*. У *светињи над светињом* био је *ковчег заветни*, изнутра и споља златом окован, а заклопац му од сухога злата. На оба краја заклопца била су два херувима од злата, који су крилима заклањали заклопац, лицем окренути један према другому. Крила херувима значе пријестол Божји, на ком се Он јавља усред Израиља; а нераздјелива веза херувима са пријестолом Божјим садржи науку, да се истинити живот Израиљћана налази само у сталној вези с Богом. У ковчегу бјеху: *камене плоче*, на којима је било написано 10 заповиједи Божјих, а покрај ковчега сасуд с мањом и штап Арафов.

За обављање службе Божје у светилишту одређено би племе Левијево. За *првосвештеника* би помазан од Мојсија *Арон*, а након њега само првенац од његова кољена. Други синови Аронови добише службу *свештеничку*, а остали потомци Левијеви *ниже службе* у светилишту.

*Жртве* бјеху *крвне*, као: крупна и ситна стока, грлице и голубићи; а *бескрвне*: жито, вино, уље, кад, сђ. Крвне жртве бјеху: а) *паљенице*, кад се све на жртвенику спалило; б) *жртве за гријех и пријеступ*; од ових су се само неки дијелови спалили на жртвенику, а све друго или је припало свештеницима или се спалило изван св. чадора. Жртве ове приносиле су се за опроштење гријеха. Жртве за гријех приносиле су се за појединце и за сав народ, а жртве за пријеступ само за појединце; в) *жртве захвалнице*, којима се захваљивало Богу за примљено добродјелство или се молила милост.

*Дани*, кад су се нарочито жртве приносиле, бјеху *празници*, од којих се неки чешће у години враћали, као: субота и млађ, — а неки су били годишњи: празник пријесних хљебова (пасха), педесетница, празник седмица, празник сјеница и дан измирења. Свака седма година бјеше *суботна година* и светковала се цијела, а

свака педесета година била је *јубилејска*, која се звала још и *опросна година или година слободе*. Јубилејском звала се свака педесета година зато, што се навјешћивала трубљењем у трубу (*jobel*). Ове су се године робови-Јевреји пуштали на слободу, сва продана поља и куће враћале се њиховим власницима и дугови се свакоме опраштали (3 М. 25, 8—16; 28—33; 47—55).

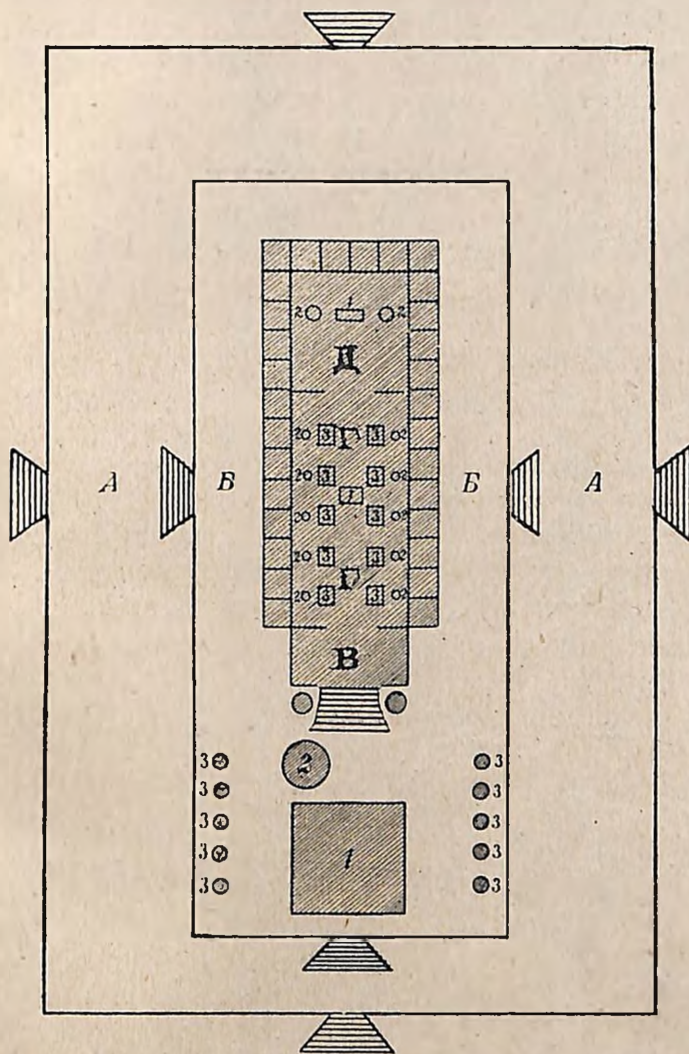
Кад су Израилјци освојили „Обећану земљу“, пре-носили су „чадор завјета“ према приликама с мјеста на мјесто. То је трајало тако све до Соломона, који је испунио аманет очев и сазидао у Јерусалиму на брду Морији величанствен храм, да му нигдје на свијету равна није било. Храм је био саграђен по калупу св. чадора. Улазило се у њ на четвора врата. Најприје се улазило у *двориште спољашње А*, у које су смјели улазити и незнабошци да се клањају. Одавде се улазило у *двориште унутрашње Б*, гдје је био смјештен жртвеник, умиваоница са 10 мањих умиваоница, 5 с десне а 5 с лијеве стране. Усред овог унутрашњег дворашта дизао се храм, 60 лаката дуг, 20 л. шарок и 30 л. висок, који је био раздијељен на *светињу* и *светињу над светињом*. Прије него се уђе у храм, мора се доћи у *притвор В*, по степеницама; затим се улази у *светињу Г*, гдје је био: олтар кадиони, 10 свијећњака, по 5 са сваке стране, сваки са 7 жижака, 10 столова за хљебове. Затим се улазило у *светињу над светињом Д*, у којој је смјештен био ковчег завјета и 2 херувима.

Овај лијепи храм разори Навуходоносор, цар вавилонски, али је под Киром, царем персијским, опет га обновио Зоровавел и подигао га на истом мјесту, гдје је први храм био, али је био много сиромашнији од првога. Ирод Велики обновио је овај храм и лијепо га украсио, али га је царевић Тит 70-те године по Хр. разорио (Мат. 24, 2). Од тога доба не приносе Јевреји крвне жртве, већ имају своје богомоље (синагоге), које су постале последице ропства у мјестима, гдје Јевреји живјеше; а гдје њих није било, тада би се под ведрим небом служба Божја одржала (Дј. ап. 16, 13).

Палестина је била некад јако насељена, али због



## Храм Соломонов.



- А. Двориште спољашње.  
 Б. „ „ унутрашње.  
 1. жртвеник.  
 2. Вел. умиваоница.  
 3. Десет мањих умиваоница.  
 В. Притвор.

Исток.

- Г. Светиња.  
 1. олтар кадмон.  
 2. десет свијећњака.  
 3. десет столова.  
 Д. Светиња над светињом.  
 1. Ковчег завјета.  
 2. Два херувима.

силних ратова са околним народима и међусобним борбама, становништво је тако пало, да данас има само до 650.000 становника, већином Мухамеданаца, мањи број Хришћана и Јудеја, али ови нису потомци некадањих старих Јевреја.

### Подјела земље.

Ријека Јордан дијели Палестину својим током на источну и западну страну јорданску. То је природна подјела ове земље, па се и у св. Писму на много мјеста спомиње.

А кад Израиљци под Ис. Навином освојише „Обећану земљу“, раздијели ју на 12 дијелова, према 12 племена Израиљевих. Племе Рувимово, Гадово и  $\frac{1}{2}$  плем. Манасијна примише свој дио још од Мојсија с ону страну Јордана на истоку (Ис. Н. 18, 7); осталих  $9\frac{1}{2}$  плем. добише земљу између Јордана и мора, а Левијево племе доби 48 градова с пашњацима осталих племена по земљи. Сједишта ових племена била су:

*Рувимово* племе доби најјужнији дио од ријеке Арнона уздуж Мртвога мора;

*Гадово* племе доби земљу Рувиму на сјеверу до Генисар. језера и земљу Галадску;

*Половина пл. Манасијна* доби све царство Ога, цара Васанскога, а то је: између ријеке Јавока и Јордана, Вел. Јермона и један дио Аврана.

Земљу између Јордана и Средоземнога мора раздијели Ис. Навин међу осталих  $9\frac{1}{2}$  племена овако:

*Јудино* племе доби најјужнији дио земље до Јерусалима. Сјеверна међа иде од утока Јордана у Мртво море у полукругу до Јерусалима, а одавде сјеверозападно до Средоземнога мора, које чини западну границу. Јужна међа иде од краја Мртвога мора кривудајући на поток Египатски и удара у море.

*Симеуново* пл. доби 18 градова с околицом, и то од дијела синова Јудиних на њихову наслједству.

*Венијаминово* племе доби мали комад земље, сјеверно од Јуде са градовима: Јерусалимом, Јерихоном и т. д.



*Даново* племе доби земљу сјеверо-западно од Јудина племена.

*Јефремово* племе доби земљу Венијамину и Дану на сјеверу до горе Евала са градовима: Силом, Сихем и Самарија.

Друга *полов. плем. Манасијна* доби дио земље на Кармилу и његовим југо-западним и сјеверо-источним обронцима, т. ј. сјеверни дио равнице Саронске и један дио равнице Јездрелонске.

*Исахарово* племе настани јужни и источни дио равнице Јездрелонске са гором Таворском, горовити ланац Малога Јермона и горе Гелвуј, затим десну обалу ријеке Јордана од језера Генисар. па јужно до племена Манасијна.

*Завулоново* племе доби земљу Исахару на сјеверу уздуж ријеке Јордана до Генисаретскога језера.

*Асирово* племе доби земљу такођер Исахару на сјеверу али близу мора.

*Нефталимово* племе доби земљу Завулону на сјеверу уздуж ријеке Јордана до Јермона.

Ковчег завјета бјеше у Силову.

По смрти Соломоновој подијели се израиљско царство на два царства: законито царство било је мање, са два племена, и прозвано је Јужно или Јудејско царство, гдје је владала лоза Давидова, из које се родио Месија, са главним градом Јерусалимом. — Друго царство, веће или царство са 10 кољена, било је одметничко. Оно задржа име Израиљско са главним градом Самаријом.

У вријеме Ис. Христа била је Палестина подијелена на 4 дијела: Јудеју, Самарију и Галилеју — западно од Јордана и Переју — источно од Јордана.

По смрти цара Ирода Вел., за чије се владе родио Ис. Хр., раздијели се држава његова међу синове његове. *Артелеј* добије Јудеју, Самарију и Идумеју. *Ирод Антипа* добије Галилеју и Переју, а *Филип* сјеверни дио источне Палестине (Трахонитиду, Авранитиду и Ватанеју). Ова двојица зваху се *тетрарси*, т. ј. четверовласници, што значи: кнез над једном четвртином земље.

## 1. Јудеја.

Јудеја је најјужнији дио западне Палестине и до-  
била је своје име од племена Јудина. Она граничи сје-  
верно са Самаријом, источно Јорданом и Мртвим морем,  
јужно Петрејском пустињом а западно Средоземним  
морем. Јужни дио Јудеје од Хеврона звао се Идумеја.  
Јудеја је пуна брегова и пећина, али има и лијепих  
равница и плодних долина. Земља је богата пшени-  
цом, воћем и добрим вином.

Знаменитија мјеста у Јудеји јесу:

1. Јерусалим, главни град цијеле Палестине, лежи  
између Мртваго и Средоземнога мора. За вријеме Аврама  
звао се *Салим*. По предању пренио је Мелхиседек овамо  
тијело праоца Адама и сахранио га на Голготи на ономе  
мјесту, гдје је био подигнут крст Спаситељев, који је  
искупио Адама и сво његово потомство од гријеха, про-  
клетства и смрти. Цар Давид узео га је за своју при-  
јестоницу.

Садањи Јерусалим лежи на четири брдашца и то:  
Морији, Сиону, Акри и Везети. На југо-западном и нај-  
већем брдашцу, Сиону, била је још за Јевусеја тврђава,  
коју је Давид још већма утврдио. Источно одавде, на  
Морији, гдје је имао Аврам да принесе сина свога Исака  
Богу на жртву,<sup>1</sup> сазидао је Соломон храм,<sup>2</sup> гдје је  
смјештен Ковчег завјета. Јерусалим је са сјеверо-запада  
опасан бреговима, од којих је знаменита Голгота, гдје  
су Исуса разапели,<sup>3</sup> а остали дио града опасан је ду-  
боким долинама, као што су: Јосафатова, Кедророва.  
Источно од Јерусалима лежи Маслинова гора, гдје је  
подигнута црква вазнесења Спасова. На западном об-  
ронку горе Маслинове према Јерусалиму налази се врт  
Гетсимански, гдје се Христос молио Богу прије Својих  
страдања и гдје је ухваћен.<sup>4</sup>

Јерусалим је двапут разорен; први пут од вавилон-  
ског цара Навуходоносора год. 588. прије Хр., а други

<sup>1</sup> Б. П. С. Завј. 10;   <sup>2</sup> Б. П. С. Завј. 44;   <sup>3</sup> Б. П. Н. Завј. 60.   <sup>4</sup> Б.  
П. Н. Завј. 57.



пут год. 70. послје Христа од царевића Тита. Данас је много мањи него што је прије био и не стоји на истом мјесту, гдје је прије стајао. Утврђен је са 9 м. високим зидом. Има  $5\frac{1}{2}$  км. у обиму и 60.000 ст., од којих су 41.000 Жидови, 7.000 Мухамеданци, а 12.000 Хришћани, (правосл. Грци, римокатолици, Јермени, унијати Грци, Копти, Абисинци, Сирци, унијати Јермени и Евангелици). По становништву је подијељен овако: у сјеверо-западном и југо-западном дијелу станују Хришћани; у сјеверо-источном Мухамеданци а у југо-источном Жидови.

Знаменитости у Јерусалиму. а) Бријег Сион, о коме је напријед говорено. На Сиону бјеше кућа, гдје је у *горњој соби* (горници) Ис. Христос Тајну вечеру свршио.<sup>1</sup> Овдје се јавио Христос ученицима по васкрсењу Свome.<sup>2</sup> Овдје је сишао Дух св. на апостоле.<sup>3</sup> Недалеко одатле бјеше кућа најмилијега ученика Христова Јована, који је Мајку свога Учитеља и Господа по смрти Његовој узео себи.

б) *Голгота* или мјесто, гдје је Христос распет био, била је у вријеме распећа Ис. Христа изван града, но касније је град раширен и Голгота је дошла у градски округ. Овдје се налази највећа хришћанска светиња. На мјесту, гдје је Ис. Христос распет био, саграђена је капела, која има два одјелења. Десно у олтару на бијелом мрамору има од сивкаста мрамора *крст*, који означава мјесто, гдје је Христос распет био. На лијевој страни има *јама*, гдје је тај крст укопан био и одмах до тога онај *камен*, који се распао, кад се земља затресла.

в) *Црква св. гроба на Голготи*. Св. гроб стоји насред цркве, која је освијетљена дан и ноћ и увијек има народа у њој. Гроб је покривен плочом од мрамора на којој се служи служба Божја. У томе храму имају свој дио православни, римокатолици и Јермени.

г) У граду има *пут бола* (*via dolorosa*), којим је Христос проведен на смрт, и започиње од Пилатова двора.

<sup>1</sup> Б. П. Н. Завј. 56; <sup>2</sup> Б. П. Н. Завј. 65; <sup>3</sup> Б. П. Н. Завј. 68.

Према двору Пилатову стоји зграда, гдје су Исуса ши-  
бали<sup>1</sup> а мало подаље мјесто, гдје је Христос пао под  
крстом.<sup>2</sup> Гдјегод је Христос падао на кољена, свако  
је мјесто означено ступчићем од камена са таблицом,  
а таковијех је мјеста 14.

У Јерусалиму бјеше још: дом св. Ане; дом Симона  
фарисеја; тамница св. Петра и дом Заведејев. Изван  
града има мјесто, гдје је св. Стефан каменован; оvdје  
се налазе и гробнице: цара Јосафата, прор. Захарије,  
и Авесалома, сина Давидова.

На гори Маслиновој налазе се гробови: св. Богоро-  
дице, Јос. Ариматејског, Јоакима и Ане; врт Гетси-  
мански; мјесто, гдје се Христос Богу молио.

2. Витанија, удаљена један сат југо-источно од Је-  
русалима. Сад је мало сеоце са 50 кућа. Оvdје су жи-  
вјели Лазар и сестре му Марта и Марија.<sup>3</sup> Оvdје је  
Христос васкрсао четверодневног Лазара.<sup>4</sup> У гробници  
Лазаревој служи се данас св. литургија. У Витанији  
била је кућа Симона губавога, код кога је Христос био  
на вечери и гдје Му је жена помазала ноге миром.<sup>5</sup>  
На мјесту, гдје је била кућа Лазарева, подигла је ца-  
рица Јелена цркву.

3. Витфага, мало сеоце на подножју горе Масли-  
нове код Јерусалима, недалеко Витаније. Оvdје је  
Ис. Христос сјео на магарицу и ушао свечано у Је-  
русалим.<sup>6</sup>

4. Витлејем, лежи 2 сата од Јерусалима према југу  
на лијепом висоравњу и има око 8.000 ст., који су ве-  
ћином Хришћани, а само 280 Мухамеданаца. Оvdје је  
прабаба цара Давида — Рута — купила класје.<sup>7</sup> Оvdје  
се родио Давид (1 Ц. 17, 12), стога се у старо вријеме  
и звао „град Давидов“. Оvdје је помазао Самуило Да-  
вида за цара.<sup>8</sup> Родио се оvdје и ап. Матеј, а предање  
каже, да је и кућа Јесеја, оца Давидова, била на мјесту,  
гдје се послје родио Христос. Ово је мјесто најважније

<sup>1</sup> Б. П. Н. Завј. 59; <sup>2</sup> Б. П. Н. Завј. 60; <sup>3</sup> Б. П. Н. Завј. 35; <sup>4</sup> Б.  
П. Н. Завј. 46; <sup>5</sup> Б. П. Н. Завј. 48; <sup>6</sup> Б. П. Н. Завј. 49; <sup>7</sup> Б. П. С. Завј. 33;  
<sup>8</sup> Б. П. С. Завј. 36.



за нас Хришћане, јер се овдје родио Хр. Сп.<sup>1</sup> а на мјесту гдје се родио, подигла је царица Јелена цркву 330 год., која припада православнима.

5. Емаус, село, удаљено 60 станица (11 км.) сјеверозападно од Јерусалима, гдје се Христос на дан васкрса Свога јавио двојици ученика, Луци и Клеопи, који су Га познали тек онда, кад су преломили хљеб.<sup>2</sup>

6. Хеврон, најстарији град „Обећане земље“, лежи 7 сати јужно од Јерусалима у плодној долини, у којој роди најљепше грожђе. Има до 19.000 ст. већином Мухамеданаца (1500 Жидова). Овдје је у лугу Мамвријском, сјеверозападно од града, разапео своје шаторе патријарх Аврам.<sup>3</sup> Одавде је послао Јаков сина Јосифа, да обиђе браћу своју. Овамо су дошле уходе, које је Мојсије послао да уходе земљу.<sup>4</sup> Недалеко од мјеста, на отвореном и широком пољу, виде се зидине, које означају за гробницу, гдје су сахрањени: Аврам, Сара, Исак, Ревека и потомци њихови. Овдје је Давид помазан за цара,<sup>5</sup> и за првих 7½ г. владе своје становао је овдје.<sup>6</sup> Околица је врло лијена и мила.

7. Јерихон (град палама) лежи 27 км. сјевероисточно од Јерусалима, а 6¾ км. западно од Јордана. Ту су живјели пророци Илија и Јелисије. Тај је град заузео Ис. Навин најприје, кад је довео Израиљце у „Обећану земљу“.<sup>7</sup> Ирод Велики подигао га је и украсио, а ту је он и умрло. Овдје је живио Закхеј, код кога се Христос свратио и донио спасење кући његовој.<sup>8</sup> На вратима Јерихонским излијечио је Христос слијепца од рођења (Мар. 10, 46—52). Између Јерихона и Јерусалима догодио се случај са човјеком, који је пао у руке разбојницима.<sup>9</sup> Данас је Јерихон село са 300 стан. и зове се *Рива*.

8. Ветих (кућа Божја) лежи сјеверно од Јерусалима, на граници Јудеје и Самарије. Овдје је Јаков путујући у Харан, видио тајанствену љествицу, а Бог му је обе-

<sup>1</sup> В. П. Н. Завј. 5; <sup>2</sup> В. П. Н. Завј. 64; <sup>3</sup> В. П. С. Завј. 7; <sup>4</sup> В. П. С. Завј. 29; <sup>5</sup> В. П. С. Завј. 39; <sup>6</sup> В. П. С. Завј. 39; <sup>7</sup> В. П. С. Завј. 31; <sup>8</sup> В. П. Н. Завј. 47; <sup>9</sup> В. П. Н. Завј. 34.

као, да ће по њему и сјемену његову бити благословена сва племена на земљи.<sup>1</sup> Јаков је на том мјесту подигао жртвеник (1 М. 35, 7). Овдје је Самуило судио народу израиљском (1 Ц. 7, 16), а код Ветиља су и двије мједвједице растргле 42 дјеце, кад су се ругала пророку Јелисију.<sup>2</sup>

9. Лида, лежи у долини Саронској. Овдје је Петар излијечио ослабљеног Енеја. Неки веле, да се овдје родио влм. Георгије. Ту је црква, посвећена имену његову а ту је и тијело његово сахрањено.

10. Ариматеја лежи сјеверо-западно од Јерусалима на путу, што води из Емауса у Јафу. Овдје се родио и живио богати човјек Јосиф, који је с Никодимом скинуо тијело Христово с крста и сахранио Га.<sup>3</sup> Сад се зове Рамла. Има грчка црква, посвећена св. Ђурђу.

11. Јопа или Јафа (пристаниште Јерусалима) удаљена је 63 км. сјеверо-западно од Јерусалима, лежи на узвишеној обали Средоземнога мора са лијепом луком. Има лијеп изглед на Средоземно море, Египатску пустињу и дивну околицу, пуну лимунова, наранџи, грозђа, урми и другог воћа. У луци пристајаху бродови, натоварени грађом и мрамором, које је Хирам, цар Тирски, слао за зидање Саломонова храма. Овдје је ушао пророк Јона у лађу у жељи, да се сакрије од Бога.<sup>4</sup> Овдје је Господ открио Своју вољу Петру, да треба примати у Хришћанство и незнабошце. Овдје је Петар оживио Тавиту (Дј. ап. 9. 36—42). Има двије православне цркве и до 40.000 ст.: Арапа, Јевреја, Грка, Нијемаца.

12. Азот, једна од најважнијих трговачких вароши Филистејских, удаљена 1 сат од мора. Овамо су однијели Филистеји Ковчег завјета, кад су побиједили Израиљце.<sup>5</sup>

13. Аскалон, велики град филистејски на обали Средоземнога мора; овдје је Самсон побио 30 Филистеја (Суд. 14, 19).

<sup>1</sup> В. П. С. Завј. 13; <sup>2</sup> В. П. С. Завј. 46; <sup>3</sup> В. П. Н. Завј. 61; <sup>4</sup> В. П. С. Завј. 47; <sup>5</sup> В. П. С. Завј. 34.



14. Газа, стари град на најјужнијој граници Палестине. Познат је из историје о Самсону (Суд. 16, 1—3 и 21—30).

15. Вирсавија (студенац заклетве 1. М. 21, 30) лежи на јужној граници Палестине 6 сати од Хеврона. Овдје се родио Исак. Одавде је пошао Аврам на брдо Морију, да жртвује Исака,<sup>1</sup> а Јаков је одавде побјегао у Харан.<sup>2</sup>

16. Сигор, близу Мртвог мора, јест једна од оних 5 вароши, у долини Сидим, која је поштеђена била, кад је Бог казнио Содом и Гомор (5 М. 29, 23). Овамо се по Божјој заповиједи склонио Лот.<sup>3</sup>

## 2. Самарија.

Овако се прозвала ова земља од свог главног града. Са сјевера граничи Галилејом, с југа Јудејом, са запада Средоземним морем а са истока Јорданом. Била је плодна као и Галилеја. Становници њени — Самарјани — постадоше из смјесе Израиљаца, који остадоше код својих кућа и из смјесе Асираца, које је населио њихов цар Салманасар 722 год. у расељену земљу израиљску<sup>4</sup> Вјера им бјеше смјеса из вјере незнабожачке и израиљске а храм су имали на гори Гаризим. Са Јудејима живјеше у вјечитом непријатељству.

Знатнија мјеста у Самарији јесу:

1. Самарија, негдашња пријестоница израиљског царства, лежаше на једном бријегу, 10 миља далеко од Јерусалима. Бјеше главно мјесто идолопоклонства у Израиљу. Салманасар разори овај град год. 722. након трогодишњег опсиједања. Цар Август поклони овај град цару Ироду Великом, који га подиже и распространи и прозва у част Августу *Севаста*. У Самарији пророковаху Илија и Јелисије. Ту је и гроб св. Јована Крститеља. Сад је незнатно сеоце са 500 душа.

<sup>1</sup> В. П. С. Завј. 10; <sup>2</sup> В. П. С. Завј. 13; <sup>3</sup> В. П. С. Завј. 9; <sup>4</sup> В. П. С. Завј. 48.

2.) Сихар, сеоце (сада Askē) лежи на подножју горе Евала, мјесто, гдје се Самарјанка нашла на студенцу Јаковљеву са Исусом Христом.<sup>1</sup>

3.) Сихем, лежи сјеверо-западно од Сихара, међу брeговима Евалом и Гаризимом у плодној долини са 24.000 становника. То је најстарији и најзнаменитији град св. Земље. Данас се зове Nablus. Овдје се је најприје настанио Аврам, кад се доселио из Месопотамије (1 М. 12, 6), и ту је Господ обећао потомству његову ову земљу. Овдје се настанио Јаков кад се повратио из Месопотамије (1 М. 33, 18), а ту је и гробница потомака Јаковљевих. Овдје је сахрањен Јосиф (Ис. Нав. 24, 32; Дј. ап. 7, 6). Ис. Навин је сазвао пред смрт своју у Сихем народ на скупштину и опростио се с њим (Ис. Нав. 24, 1)...

4.) Силом лежи 8 сати сјеверно од Јерусалима а 5 с. од Сихема на узвишеном брежуљку у племену Јефремову. За Ис. Навина па до Самуила бјеше ту смјештена *Скипија* и Ковчег завјета све док га нијесу отели Филистеји<sup>2</sup> и однијели у Азот. Овдје су се скупљали Израиљци на скупштину.<sup>3</sup>

5.) Дотаим, мјесто, гдје су браћа Јосифа продала.<sup>4</sup>

6.) Кесарија Палестинска, данас Kaisarie, за разлику од Кесарије Филипове, — лежи на Средоземном мору. Овај је град подигао наново Ирод Велики, оградивши га зидом и сазидавши у њему красан двор. У част цару Августу назва га Кесаријом. Сад су саме развалине. Овдје је живио побожни капетан Корнилије (Дј. ап. 10, 1) и ђакон Филип, (Дј. ап. 21, 8). Ирод Агрипа, који је дао погубити ап. Јакова у 44. год. (Дј. ап. 12, 19 и 23) умрије овдје жалосном смрћу. Ап. Павле био је овдје 2 год затворен (Дј. ап. 24, 26).

7.) Терса, лежи сјеверно од брда Евала на брежуљку. То бијаше прва пријестоница царева израиљских (Ис. Нав. 12, 24; 3 Ц. 14, 17; — 15, 21 и 23), кад се по смрти Соломоновој раздијелило царство његово на двоје.

<sup>1</sup> Б. П. Н. Завј. 15; <sup>2</sup> Б. П. С. Завј. 34; <sup>3</sup> Б. П. С. Завј. 31; <sup>4</sup> Б. П. С. Завј. 15.



### 3. Галилеја.

Галилеја је сјеверни дио Палестине са десне обале Јордана. Граничи на истоку Јорданом, на југу Самаријом, на западу Финикијом а на сјеверу Сиријом и Ливанским горама. Галилеја бјеше главно средиште рада нашега Спаситеља, Господа Ис. Христа и отаџбина већине ученика Његових. То је горовита земља, али има и плодних равница, благу и здраву климу, а уз то је богата разним производима и добро насељена. Због живе трговине бјеху становници њезини у живој свези са околним народима. У Галилеји, нарочито у сјеверном дијелу, живјеше многи незнабошци, па их прави Јудеји нису добро гледали.

Знатнија мјеста ово су:

1. Капернаум (Tell-Chûm — мјесто љепоте) лежи у лијепој и плодној равници на сјеверној обали језера Генисаретскога. Знаменита трговачка варош са царинаром. Христос се најрадије овдје бавио, зато се и зове „Његова варош“. Овдје је Христос учинио многа чудеса: излијечио је слугу капетанова,<sup>1</sup> сина царава чиновника, Петрову пуницу, ослабљенога,<sup>2</sup> болесну жену и Јаирову кћер.<sup>3</sup> Позвао је ап. Матеја у ап. службу. Данас је то врло незнатно сеоце.

2. Магдала лежи  $\frac{1}{4}$  сата јужно од Капернаума а на западној страни језера Генисаретскога. Овдје је рођена М. Магдалина, из које је Христос изагнао 7 бијесова. Сад је мало сеоце.

3. Тиверијада лежи на западној обали језера Генисаретскога. Варош је подигао Ирод Антипа и прозвао ју тако по цару Тиверију. По разорењу Јерусалима бјеше ово мјесто склоништем Јудеја и сједиштем синедријона (вел. суда). Овдје се јавио Христос по васкрсењу Свом ученицима (Јов. 26, 1.) Константин Велики подигао је овдје цркву у спомен св. ап. Петру. Данас има до 4.000 ст., од којих је  $\frac{2}{3}$  Јудеја са 10 синагога. Околица је града врло плодна а особито у прољеће

<sup>1</sup> В. П. Н. Завј. 19; <sup>2</sup> В. П. Н. Завј. 17; <sup>3</sup> В. П. Н. Завј. 28.

лијепа је као рај. Јужно одавде на  $\frac{1}{2}$  сата даљине има топлих сумпорних извора.

4. Назарет, лежи између два брда на једном висоравњу, 9 км. јужно од горе Таворске. То је најзнаменитије мјесто у Галилеји. У Ст. Завјету нигдје се не спомиње. Овдје је у кући Јосифа дрводјеле живјела пресв. Дјева Марија и примила благовијест,<sup>1</sup> а и сам Ис. Христос живио је ту до Своје 30-те године. На мјесту синагоге, гдје је Христос учио, данас је правосл. црква. Мјесто има 11.000 ст. хришћана и  $\frac{1}{8}$  Мухамеданаца.

5. Наин, градић, удаљен  $2\frac{1}{2}$  сата од Назарета. Лежи на сјеверном обронку Малога Јермона. Овдје је Христос оживио сина, јединца сироте удовице.<sup>2</sup> Сад је мало, незнатно сеоце.

6. Кана, село, удаљено 9 км. сјеверо-источно од Назарета. То је мјесто рођења Натанаилова, а ту је Ис. Христос учинио Своје прво чудо.<sup>3</sup> На мјесту, гдје је била свадба, сада је православна црква али у врло сиротном стању.

7. Витсаида, село рибарско на језеру Генисаретском, јужно од Капернаума. Овдје је рођен Петар, Андрија брат његов, и Филип. Ово је мјесто укорио Ис. Христос, јер га становници не хтједоше примити (Л. 10, 13), „Тешко теби Хоразине! Тешко теби Витсаидо!“ (Мат. 10, 21).

8. Птолемаида, лежи на обали Средоземнога мора, сјеверно од горе Кармила и има лијепо пристаниште. Сад се зове Акка или св. Јован од Акре. Има око 10.000 становника. Св. ап. Павле посјетио је ово мјесто на свом трећем путовању.

#### 4. Переја.

Переја заузима сву земљу источно од Јордана до пустиње Арапске. Становништво је измијешано, т. ј. ту станују Јудеји и незнабошци. Сјеверни дио ове земље

<sup>1</sup> В. П. Н. Завј. 3; <sup>2</sup> В. П. Н. Завј. 20; <sup>3</sup> В. П. Н. Завј. 13.



звао се у давнини Васан. Јужно од Васана лежи Десетограђе (Decapolis). А под тим се разумијева 10 градова. У предјелу југо-источно од језера Генисаретскога, који су имали неку аутономију и нису потпадали под тетрархе него непосредно под римску власт. Међу овим градовима најглавнији је био Скитопољ, који једини лежаше западно од Јордана. Источно од Јордана бјеху од Десетограђа ови знаменитији градови: Хип, Гадара, која лежи југо-источно од језера Генисаретскога; у своје вријеме главни град Переје. Овдје је Христос излијечио два бијесна и допустио, да дуси уђу у стадо свиња (Мат. 8, 28—34 и гл. 9, стх. 1). Пела, лежаше у Јорданској долини. Овамо се склонише Хришћани, кад је царевит Тит почео опсиједати Јерусалим. Гераса сад Гегреса или Герса, и т д. Переја је била некад плодна и лијепа земља. У вријеме Ис. Христа била је подијељена на два дијела. Сјеверним дијелом владао је тетрарх Филип, а јужним Ирод Антипа.

У *сјеверном* дијелу јесу ови знатнији градови:

1. Кесарија Филипова близу извора ријеке Јордана на подножју Великога Јермона. Овај се град прије звао Рапеас, али га је четверовласник Филип, син Ирода Великога, уљепшао и прозвао у част цару Кесарија, за разлику од Кесарије Палестинске. Положај је негдашњег града врло лијеп. Овдје је признао Петар Исуса „Сином Бога живог“ (Мат. 16, 13; Мар. 8, 27); на том је мјесту данас незнатно сеоце.

2. Витсаида Јулијева на сјеверо-истоку језера Генисаретскога. Име Јулија даде јој Филип у част кћери Августове, којој бјеше име Јулија. Југо-источно од ње бјеше пустиња, гдје је Христос чудноватим начином нахранио са 5 хљебова и 2 рибе 5000 људи,<sup>1</sup> а овдје је Христос излијечио и једнога слијепца (Мар. 8, 22).

У *јужном* дијелу знаменита су ова мјеста:

1. Витаваара с ону страну Јордана према Јерихону, гдје је Јов. Крститељ крштавао у ријечи Јордану (Јов.

<sup>1</sup> В. П. Н. Завј. 30.

1, 28 и 10, 40), а ту се крстио и Ис. Хр. у својој 30-тој години.

2. Махер, 3 сата источно од Мртвога мора, саграђен од Ирода Великог. Овдје је Јов. Крститељ бачен у тамницу и посјечен.<sup>1</sup>

3. Маханаим лежи на десној обали рјечице Јавок. Овдје је Јаков на повратку свом од Лавана срео анђеле Божје (1 М. 32, 5), и борио се оне ноћи с Господом и добио име „*Израиљ*“ (1 М. 32, 28); томе мјесту, гдје се то догодило, надјене Јаков име Фануил (1 М. 32, 30), јер, вели, Бога видјех лицем к лицу. А овамо се скло- нио и цар Давид испред Авесалома, сина свога, кад се овај дигао против оца (2 Ц. 13, 24; — 19, 32).

## Б.) Земље око Палестине.

### 1. Финикија.

Финикија је уска Приморска равница између Средоземнога мора и Ливанских гора. Има много заљева, те је зато згодна за развој пристаништа. Земља је родна воћем и сваковрсним земаљским производима. На обронцима брда има родних винограда и воћњака; још и данас успијева палма, воће, вино; има руда (жељеза, бакра) и за произвађање стакла. Финичани почеше први градити бродове, употребљавати пурпурну боју, правити стакло и копати руде. Својом трговином спојише Финичани исток са западом.

Најзнатнији градови Финикије лежаху на обали Средоземнога мора, а ти су: Тир, Сидон, Сарепта. Најјужније лежи *Тир*, град, који је за цара Хирама најбоље цвјетао. Цар Соломон добивао је од Хирама грађу за зидање храма у Јерусалиму. Нешто сјеверније лежи *Сарепта*, гдје је пророк Илија провео неко вријеме у кући једне удовице;<sup>2</sup> сјеверније од Сарепте лежи *Сидон*, 7 с. од Тира, најстарији и најзнаменитији град финички.

<sup>1</sup> Б. П. Н. Завј. 29. <sup>2</sup> Б. П. С. Завј. 45.



Сам Ис. Хр. долазио је у предјеле Тирске и Сидонске и чинио је чудеса: излијечио је кћер жене Хананејке.<sup>1</sup> Хришћанство је и овдје као и у Тиру зарана ухватило корјена.

## 2. Сирија.

Сирија заузима простор од Средоземнога мора сјеверно од Финикије до ријеке Еуфрата. Сјеверна граница је ријека Оронт, а јужна горе Авран. По своме облику дијели се Сирија на сјеверни дио, који се зове Целезија, и Дамаск са околицом.

Највећи град Сирије јест *Дамаск*, којег су још стари Арапи ради плодне околице сматрали као слику раја. То је врло стари град са живом трговином и индустријом. Спомниће се већ у историји Аврама. И данас има до 200.000 ст., од којих су  $\frac{3}{4}$  Мухамеданци. У југоисточном дијелу града постоји и данас улица, која се зове „Права“, гдје је био дом Јудин, у којем се ап. Павле крстио,<sup>2</sup> а ту је недалеко и мјесто, на градском зиду, преко кога је ап. Павле спуштен у котарици, да га гоноци не ухвате (Дј. ап. 9, 25).

Сјеверно од Дамаска у плодној равници Оронта лежи: *Антиохија* са 28.000 ст., коју је ап. Павле изабрао за сједиште свога ап. рада, откуда је обилазио малоазијске цркве. Ученици Христови први се назвали у Антиохији „Хришћанима“ (Дј. ап. 11, 26). Св. Игњатије бјеше овдје Епископ. Из богословске школе, која је овдје основана, изашао је као ученик св. Јован Златоусти. Једва 5 сати југо-западно од Антиохије лежи приморски град *Селеукија*, гдје се ап. Павле са Варнавом укрцао и отпловио у Кипар.

## 3. Месопотамија

Земља, што лежи између ријеке Еуфрата и Тигриса, зове се Месопотамија. Дијели се на: *Сирску Месопотамију* са градом *Харан*, камо се доселио Аврам са оцем својим Таром из Халдеје, и гдје је Јаков пасео стадо Лаваново

<sup>1</sup> Б. П. Н. Завј. 31.   <sup>2</sup> Б. П. Н. Завј. 70.

(1 М. 11, 31; — 27, 43; 2 Ц. 19. 12); *Асирију* са градом *Ниневијом*, гдје је пророк Јона проповиједао;<sup>1</sup> *Вавилонију* са градом *Вавилоном*, у коме је храм бога Вала на седам катова (вавил. торањ) на источној страни (1 М. 11, 1—6). Уски комад земље уз западну обалу ријеке Еуфрата зове се *Халдеја*, па се то име употребљавало каткад и за Вавилонију.

#### 4. Арапска.

Земља, што лежи између Црвенога мора и Персијскога заљева, зове се Арабија. Стари географи разликоваху: *Петрејску*, *Пусту* и *Праву Арабију*. Нас се највише тиче Петрејска Арабија или Синајско полуострво, које као мост веже Азију са Африком, али припада Азији. Оно је опкољено са два рукава Црвенога мора, које ју од Египта и Праве Арапске раставља. Велико је 24 800 □ км. На Синајском полуострву налази се: пустиња *фарањска*, камо су Израилци дошли, путујући у „Обећану земљу“ (4 М. 10, 12; — 13, 1), и откуда је Мојсије послао уходе.<sup>2</sup> Овдје је и гора *Хорив*, гдје је Мојсије пасао стадо своје тасту Јотору,<sup>3</sup> и гдје се Господ јавио Мојсију у горушој купини.<sup>4</sup> Из једне пећине на овој гори изведе Мојсије по Бож. заповиједи шталом воду из камена.<sup>5</sup> Овдје је и брдо *Синај*, дио горе Хорив, на коме је Мојсије објавио народу израиљскому 10 зап. Божјих.<sup>6</sup>

#### 5. Египат.

Египат лежи у сјеверо-источном дијелу Африке. Међа му је са сјевера: Средоземно море, са истока: полуострво Синајско и Црвено море, с југа: Етиопија, а са запада: Ливија. Има 29.000 □ км. и преко 9 мил. становника. Кроз Египат протјече ријека *Нил* и утјече у Средоз. море. Ова је ријека велико добро за Египат, јер она својом поплавом у извјесно вријеме године нагноји цијелу земљу тако, да роди обилним плодом. Према току ове ријеке дијели се Египат на три дијела: горњи Еги-

<sup>1</sup> Б. П. С. Завј. 47; <sup>2</sup> Б. П. С. Завј. 29; <sup>3</sup> Б. П. С. Завј. 22; <sup>4</sup> Б. П. С. Завј. 23; <sup>5</sup> Б. П. С. Завј. 26; <sup>6</sup> Б. П. С. Завј. 27.



пат, са главним градом *Тивом* (Thebe), који лежи с обје стране ријеке; *средњи* са главним градом *Мемфисом* на лијевој обали ријеке Нила; данас су само рушевине. Сјеверно одавде лежи *Каиро* са 575.000 ст.; *доњи* Египат са градовима: *Он* (Илипољ) и *Александријом* са 310.587 ст. У овом је дијелу Нила најплоднија земља у Египту, која се зове *Гесем*, коју даде Јосиф оцу своме Јакову и браћи својој (1 М. 45. 10; — 46, 28; — 47, 1; 2 М. 8, 22; — 9, 26).

## В.) Историја јеврејскога народа.

Историја јевр. народа уједно је и историја Палестине. Она почиње са патријархом Аврамом, који је по Бож. заповиједи око 2000 год. прије Христа оставио своју дотадању отаџбину Харан у Месопотамији и преселио се у Хананску са својом женом Саром и синовцем Лотом. Аврам дође до Сихема и ту прими обећање, „да ће ову земљу дати њему и потомству његову“. После се растави Аврам са синовцем Лотом, који изабра лијепу долину између Содома и Гомора, а Аврам се настани око Хеврона. Аврамов син Исаак имао је близанце: Исава и Јакова. Исав бјеше праотац Едомаца а Јаков — Израиљаца. По Божјој вољи пресели се Јаков, који је добио име „Израиљ“, са свима својима, на броју њих 66, у Египат и настани се на најбољем мјесту у Египту — Гесему.<sup>1</sup> Потомци Јаковљеви, који се сад зваху Израиљци, намноже се у Египту за неколике стотине година тако, да се царевни египатски побоје од множине Израиљаца, па их почеше гонити и мучити.<sup>2</sup> А кад Израиљцима та гоњења досадише, кренуше се по Бож. заповиједи, вођени Мојсијем, из Египта натраг у стару своју постојбину Ханан. Тумарајући 40 г. по пустињи, добише Израиљци на гори Синајској од Бога закон или 10 зап. Божјих,<sup>3</sup> и уредбе црквене и грађанске.<sup>4</sup> Али Мојсије не доведе Израиљаца у „Земљу обећану“, већ

<sup>1</sup> В. П. С. Завј. 20; <sup>2</sup> В. П. С. Завј. 22; <sup>3</sup> В. П. С. Завј. 27; <sup>4</sup> В. П. С. Завј. 28.

*Исус Навил*, који, освојивши земљу, раздијели ју на 12 племена.<sup>1</sup>

Настанивши се у „Обећаној земљи“ морадоше Израиљци непрестано ратовати са сусједним народима: Амонцима и Филистејима. У тој њиховој невољи помогао им је Бог, шаљући им храбре људе, који се зваху *судије*, који ослободише Израиљце од вањског непријатеља и управљаху њима и у мирно доба. Такове судије бјеху: Гедсон, Самсон, Илије, Самуило.<sup>2</sup> По смрти пошљедњег судије — Самуила — сјединише се свих 12 племена и изабраше себи *Саула* за цара,<sup>3</sup> који ослободи Израиљце од вањског непријатеља. А кад Дух Божји остави Саула, постаде царем Давид,<sup>4</sup> под којим је народ живио сретно и задовољно. Давид свлада многе буне против себе и народа свога и рашири границе царства свога од Средоземнога мора до Еуфрата. Уз то уреди земљу своју и учини Јерусалим пријестоницом својом. Њега наслиједи син му *Соломон*, који се одликоваше мудрошћу и великим богаством. Ратовао није ни с ким, али је зато обратио пажњу своју на уређење државе своје. Он сазида у Јерусалиму красан храм и лијеп царски двор. Живио је веома раскошно, па је народ морао плаћати велики данак. А кад по смрти његовој не хтједе син му *Ровоам* укинути тешки данак, одвоји се око год. 953. прије Христа 10 племена под *Јеровоамом* и оснују засебну државу. Законито царство било је мање — са два племена — и прозвано је Јужно или јудејско царство, гдје је владала лоза Давидова, из које се родио Месија, са главним градом Јерусалимом. Друго царство, веће, или царство са 10 племена, било је одметничко, задржа име израиљско са главним градом Самаријом. Оба ова царства бјеху у непрестаном међусобном трвењу, док најпослије оба не пропадоше.

Прво пропаде царство израиљско, а то зато, јер су сви владари, почам од Јеровоама, заборавили правога Бога и клањали се идолима, па и народ је пошао за

<sup>1</sup> Б. П. С. Завј. 31.   <sup>2</sup> Б. П. Завј. 32 и 34.   <sup>3</sup> Б. П. С. Завј. 35.   <sup>4</sup> Б. П. С. Завј. 36 и 42.



својим владарима. Најгори израиљски цар бјеше Ахав са својом женом Језавељом, кћерју цара Сидонскога. И ма да је Бог преко прорѳка опомињао владаре и народ израиљски, да се покају, они не послушаше Бога, зато Бог напусти на њих године 722. прије Хр. асирскога цара Салманасара, који разори Самарију и одведе у ропство већи дио народа, који се више никад не врати на своја кућишта. А у опустошену земљу населише асирски цареви из своје државе Вавилонце и Месопотамце и друге незнабошце, који се са преосталим Израиљцима помијешаше, те тако постаде један народ под именом *Самарјани*.<sup>1</sup>

Иста судбина постиже и царство јудејско. Јер кад су безакоња превршила сваку мјеру, поче и оно слабити и клонити се својој пропасти, од чега га не могоше сачувати ни пророци: Исаија, Јеремија, Јоило, Авдија, Михеј. Цар вавилонски Навуходоносор победи (588. г.) пошљедњег јудејског цара *Седекију*, разори Јерусалим и храм и силан народ одведе с њиховим царем у ропство,<sup>2</sup> гдје су провели до 70 година, као што је пророк Јеремија прорекао. У овоме ропству тјешили су народ пророци Језекиљ и Данило,<sup>3</sup> али их је срце њихово увијек вукло за браћом и за домовином својом.

А кад персијски цар *Кир* освоји Вавилон, даде одмах прве године својега владања (г. 536.) дозволу Јудејима, да се могу слободно вратити у земљу своју и зидати храм и обновити Јерусалим.<sup>4</sup> Јудеји живјеше сад под персијском власти све до год. 332, кад *Александар Велики* освоји персијско царство, и сад Јудеји потпадну под грчку власт. По смрти Александра Великога (год. 322.) потпаде Палестина најприје под власт *египатски* 322—198 год.)<sup>5</sup> а затим под *власт сирских царева* (198—142 год.).

Окрутност сирскога цара *Антиоха Епифана* изазва Јудеје на устанак под браћом Макавејима (год. 175)<sup>6</sup>, и они заиста добију своју самосталност, која не трајаше

<sup>1</sup> Б. П. С. Завј. 48; <sup>2</sup> Б. П. С. Завј. 49; <sup>3</sup> Б. П. С. Завј. 50; <sup>4</sup> Б. П. С. Завј. 52; <sup>5</sup> Б. П. С. Завј. 53; <sup>6</sup> Б. П. С. Завј. 54 и 55.

дуго. Послије смрти Јуде Макавеја породи се неслога међу вођама јудејским, од којих се неки преваре и позову Римљане у помоћ. Ови им дођу у помоћ али уједно и остану господари у земљи и обвезаше Јудеје на плаћање данка (63. год. пр. Хр.). Државне послове отпављао је Идумејац *Антипатр* са својим синовима, од којих је *Ирод* управљао Галилејом. Овај Ирод добије од цара *Августа* 31 г. царску титулу и тијем престане власт у Јудеји и племену Јудином. При крају владе овога Ирода родио се Исус Христос.

По смрти Иродовој раздијели му се држава међу синове његове. *Архелај* добије највећи дио земље и то: Јудеју, Самарију и Идумеју; *Ирод Антипа*, који даде посјећи Јов. Крститеља, добије Галилеју и Перају, а *Филип* сјеверни дио источне Палестине (Трахонитиду, Авранитиду и Ватанеју). Ова двојица имали су титулу тетрарх, т. ј. четверовласник, што значи: кнез над једном четвртином земље.

Касније збаци Римљани Архелаја (год. 6 по Хр.) а његову земљу потчине управитељу Сирије, који је управљао Палестином и Јудејима преко *намјесника*, од којих је пети био *Понтијски Пилат*, који је био намјесник од год 26—36, и за чије је вријеме Господ наш Ис. Христос распет био.

Кад се касније (год. 66 по Хр.) подигоше Јудеји, да се ослободе римскога господства, дође царевих *Тит*, син рим. цара Веспасијана, разори Јерусалим 70-те год. по рођ. Христову и расу Јудеје на све стране свијета, као вјетар пљеву што разасипље.

## Додатак.

### Мјере и новац у Јевреја.

#### а) Мјере за дужину.

1. „*Свети лакат*“, којим је одређена мјера Нојеве лађе и светилишта, износио је 0.4625 м. (око  $\frac{1}{2}$  м.), а обухваташе 7 подланица.

2. *Обични лакат* = 2 педља = 6 подланица = 0.45 м.



3. *Хват* = 6 лаката = 1·85 м.
4. *Суботин. пут* = 2000 малих или 1000 великих корачаја.
5. *Стадиј* (потркалиште II 24, 13) = 185 м.
6. *Римска миља* = 1000 корачаја = 8 стадија.

#### б) Мјере за сухе ствари.

1. *Хомор*, највећа мјера за сухе ствари = 10 ефа = 400 литара.
2. *Ефа* = ват =  $\frac{1}{10}$  хомора (Јез. 45, 11) = 40 лит.
3. *Гомор* =  $\frac{1}{10}$  ефе (2 М. 16. 16.) = 4 л.

#### в) Мјере за тонућину

1. *Хомор* као горе.
2. *Ват* = ведро = 40 лит.
3. *Ии* =  $\frac{1}{6}$  вата.
4. *Лог*  $\frac{1}{12}$  Ина.
5. *Ведро* (modius) =  $\frac{1}{3}$  вата =  $13\frac{1}{4}$  лит.

#### Новци.

У најстарија времена нису Јевреји имали кованог новца, него су злато, сребро и друге скупе ковине резали и мјерили (1 М. 23, 16; Јер. 32. 9); стога је тежина била уједно и име новца. У св. Писму долазе понајвише ова имена:

1. *Талант*. Златан талант тежио је 59 кг. а вриједио је 160.000 К; сребрни талант тежио је од прилике 43·6 кг. а вриједио је 9.000 К. У вријеме Ис. Христа није се у Палестини употребљавао старојеврејски већ *атички* (грчко-римски) талант; тежина му је била  $\frac{3}{5}$  јеврејског, дакле 26 кг., а вриједност му је била 5.400 К.

2. *Мина* (мна, фунта) бјеше 60-ти дио таланта; тежак је био 0·727 кг., а вриједио је 150 К; атичка фунта тежила је 0·436 кг., а вриједила је 90 К.

3. *Сребрњак* (сикал) бјеше 50-ти дио мине или 3000 дио таланта. Старојудејски сикал дакле важио је 15 гр., а вриједио је 3 К. Атички сикал важио је  $8\frac{1}{2}$  гр., а вриједио је 1 К 80 п.; златни сикал = 16·3 гр. = 54 К.

У римско доба бјеху у употреби:

1. *Динир* =  $\frac{1}{2}$  сребрњака = 80 пот., одговарао је од прилике *драхми*. У вријеме Ис. Христа бјеху као сребрњаци у промету: драхме, дидрахме (2 драхме), тетрадрахме (4 драх.); ове пошљедње зваху се и *статир* = 3 К 20 пот.

2. *Ас* =  $\frac{1}{10}$  динара, а за вријеве царева =  $\frac{1}{16}$  динара = 5—8 пот.

3. *Кодронт* (четвртак) =  $\frac{1}{4}$  аса, скоро 2 пот.

Најмањи новац бјеше лепта = 1 пот. (Мар. 12, 42).

4. *Грош* = 20 новч. = 40 пот.

### Рачунање времена.

Од најстаријих времена постоје два начина рачунања времена: *астрономски* и *историјски или технички*; први се бави кретањем небеских тјелеса, како то учи астрономија; а други, како се код разних народа дијелило вријеме и како су према томе историјски догађаји тачно побиљежени.

Као природни одсејци времена и од свију народа уведени бјеху: 1. *дан*, т. ј. вријеме између двије кулминације сунца (од подне до подне); 2. *мјесеци*, одређен фазама мјесеца; 3. *години*, одређена обилажењем земље око сунца. Мјесеци и године нису биле свуда једнаке; разликоваху најме *сунчану* и *мјесечну годину*. Мјесечна година уведена је најприје код већине народâ, и имала је с почетка 12 мјесеци по 30 дана; али се наскоро увидјело, да тај рачун није добар, па су онда узели 6 мјесеци по 30 дана а 6 мј. по 29 дана, те је година износила 354 дана, и била је за 11 дана краћа од сунчане године. Но већина народâ узе наскоро сунчану годину.

Сунчану годину од 365 дана, која имађаше 12 мјесеци по 30 дана и још к томе 5 допунитвених дана, узеше врло рано Египћани. Од њих примише ову методу Вавилонци и Халдејци. Ови народи започињаху грађански дан са излазом сунца. За подјелу дана и ноћи на 12 сати употребљаваху сунчане и водене сатове.

Јевреји имађаху стару мјесечну годину од 354 дана, којима су још додати мјесеци преступни а и неке су



дане дометали и одузимали тако, да им је година била између 354 и 385 дана. Проста израиљска година има 12 мј., а пријеступна 13 мј., а то зато, што је израиљска година мјесечна, која је за 11 дана краћа него сунчана година других народа. А мјесечна је година она, која се рачуна по опходу мјесеца око земље. Имена мјесеци обичне године јесу: Нисан, Ијар, Сиван, Тамус, Аб, Емул, Тишри, Хешван, Кислев, Тебет, Шебат и Адар. А тринаести мјесец у преступној години зове се Кадар или Адар шени (други Адар).

Почетак године бјеше мјесец Тишри. Дан је почињао с вечером; о подјели дана и ноћи, свако на 12 с., нема у св. Писму Ст. Завјета ни ријечи, али су то Јевреји знали од Вавилонаца. Обично се дијелио дан на 12 с., а ноћ на 12 сати или на четири страже. Дан је трајао од 6 сати ујутру до 6 сати увече, а ноћ: од 6 сати увече до 6 сати ујутру. Таково рачунање дана и ноћи уведено је и у наше црквене књиге, по којима се одређује вријеме молитве и богослужења.

Крај.

## Регистар имена.

	Страна		Страна
Абисинци	23	Арабија	34
Аваримске горе	5	Арапи	12 и д.
Август цар	27, 38	Арапска петреј.	4
Авдија	37	Ариматеја	26
Авесалом	9 и д.	Ариматејски Јосиф	23
Аврам	3 и д.	Арон	16
Аврам	5, 20	Арнон	8, 20
Авранитида	24, 38	Архелај	21, 38
Авранска гора	8	Асирија	34
Адам	22	Асирово племе	21
Азија	34	Асирци	27
Азија Предња	3, 4	Аскалон	13, 36
Азот	13 и д.	Аффрика	34
Ака равн.	7	Ахав	7, 8
Акра	6, 22, 30	Богородична благајн.	10
Александар Вел.	37	Бђла (пут)	23
Александрија	35	Брак	15
Алмах	10	Вавилонија	34
Амалици	13	Вал	34
Амонци	13, 36	Васан	5, 31
Аморејска међа	8	Ватанеја	21, 38
Аморејци	6, 12	Везета	6 и д.
Аморејске горе	6	Венијаминово племе	20
Андрија	10	Веспазијан	38
Антиливан	5	Вет-Авен	7
Антиох Епифан	37	Ветил	7 и д.
Антиохија	33	Вирсавија	27
Антипа	38	Витанија	24
Антипатар	38	Витавара	31



	Страна		Страна
Витезда	10	Едомци	7 и д.
Витфага	24	Еланитски заљ.	4
Витлејем	24	Емаус	25, 26
Витсаида	30	Етиопија	34
Витсаида Јулијева	7, 31	Еуфрат	13 и д.
Витсаидска пустиња	7	Жидови	23
Гадара	31	Жртве (крв. и бескрв.)	17
Гадово племе	20	Завулоново племе	21
Газа	7, 13, 27	Закхеј	25
Галадска земља	20	Зеведејеви синови	10
Галадске горе	8	Зоровавел	18
Галплеја	5 и д.	Игњатије богоносац	33
Галилејско море	9	Идумеја	21 и д.
Гаризим	6 и д.	Израиљ	3 и д.
Гедеон	7, 36	Израиљци	4 и д.
Генисаретско језеро	5 и д.	Израиљска земља	3
Гелвуј	6, 21	Илија	6 и д.
Геена	7	Илије	36
Гераса	31	Ирод Агрипа	28
Гергесеји	13	Ирод Антипа	31 и д.
Гесем	35	Ирод Вел.	18 и д.
Ретсимански врт	6 и д.	Исав	8, 35
Голгота	22, 23	Исак	22 и д.
Гомор	10 и д.	Исаија	37
Гора блаженства	5	Исус Нав.	9 и д.
Господња земља	4	Исус Христос	25 и д.
Грци	4 и д.	Исахарово племе	21
Давид	8 и д.	Јафа	7 и д.
Дамаск	4, 33	Јавок	5 и д.
Даново племе	21	Јаир	29
Двориште (спољ. и ун.)	18	Јаков	7 и д.
Десетограђе	30	Јаковљев мост	8
Дотаим	28	Јаковљев студенац	10
Евал	6 и д.	Јармук	5, 8
Евангелици	23	Јевреји	13 и д.
Егинат	14 и д.	Јевусеји	13, 22
Египатски поток	7, 8	Језавела	37
Египћани	12	Јездрелонска равн.	6, 8, 21

	Страна		Страна
Јелена царица	24, 25	Кир	18, 37
Јелеонска гора	6	Кисон	8
Јелисије	25, 26 и д.	Ковчег завјета	22, 26
Јеремија	37	Константин Вел.	29
Јермон Вел.	5, 7 и д.	Копти	22
Јермон Мали	5, 6 и д.	Корнилије	28
Јерихон	6, 7 и д.	Крститељ Јован	27 и д.
Јерихонска пустиња	7	Лаван	4, 5 и д.
Јермени	23	Леонтес	5
Јеровоам	36	Ливија	34
Јерусалим	6 и д.	Ливанске горе	4 и д.
Јесеј	24	Ливан	13
Јефремова гора	6	Лот	35
Јефремово пл.	21	Лида	26
Јоаким и Ана	24	Магдала	29
Јован Златоусти	33	Мадидјамци	7, 13
Јован Хиркан	6	Макавеји	37
Јоило	37	Мамвријски луг	25
Јона	34	Манасија	20, 21
Јордан	4 и д.	Манасијно пл.	20, 21
Јорданска равница	6	Маханаим	32
Јосафатова равн.	7, 22	Маслинова гора	6 и д.
Јосиф	25	Матеј ап.	24
Јотор	34	Махер	32
Јуда	4	Мелхиседек	22
Јуда Макавеј	38	Мемфис	35
Јудеја	3 и д.	Меромско језеро	8, 9
Јудина гора	6	Месопотамија	7 и д.
Јудина пуст.	7	Месопотамци	37
Јудино пл.	20, 22	Михеј	37
Каиро	35	Моавци	13
Кана	30	Мојсије	4 и д.
Капернаум	29, 30	Морија	6, 18, 22, 27
Карантанија	6	Мртво Море	5 и д.
Кармил	5 и д.	Мухамеданци	20, 23
Кедрон	7, 9	Nablus	28
Кесарија палест.	28	Навав	5
Кесарија Филипова	28, 31	Навуходоносор	18, 22



	Страна		Страна
Назарет	5, 30	Салманасар	27, 37
Наин	30	Самарија	21 и д.
Нефталимове горе	5	Самарјани	27, 37
Нефталимово племе	21	Самсон	26 и д.
Нијемци	26	Самуило	24 и д.
Никодим	26	Саронска равн.	7, 21
Нил	34	Сарацени	12
Нилневија	34	Сарепта Сид.	32
Обекана земља	3 и д.	Сара	25
Овчија бања	10	Саул	6, 7, 36
Одијело	14	Св. земља	4 и д.
Ог	20	Светиња	18
Он	35	Светиња над светињом	18
Оронт	33	Севаста	27
Осија	5	Седекија	37
Оша	5	Селеукија	33
Палестина	3 и д.	Сефела	7
Палестинске горе	4	Сигор	27
Пела	31	Сидон	32
Пелешет	4	Сидим	27
Пелиштим	4	Силоамска купка	10
Переја	21, 30, 31, 38	Силом	21, 28
Персијски заљев	34	Сим	13
Петар	10	Сјмеуново племе	20
Пилат Понт.	38	Синај	34
Пјесничтво	16	Сион	6, 22, 23
Погреб	15	Сирија	4, 29, 33
Празници	17	Сирци	7, 23
Приморска равн.	7, 32	Сихар	28
Притвор	18	Сихем	6
Птолемаида	30	Скинија	28
Рамла	26	Скигопољ	30
Ревека	25	Славонија	4
Римљани	4 и д.	Слана долина	7, 10
Риха	25	Слано море	
Ровоам	36	Содом	10 и д.
Рувимово пл.	20	Соломон	4
Салим	22	Средоземно море	3 и д.

	Страна		Страна
Стефан св.	24	Хаљина (гор. и доња)	14, 15
Тавита	26	Хам	12
Тавор	8	Ханан	3, 4, 13, 35
Таворска гора	5, 21 30	Хананеји	12
Тара	33	Харан	12 и д.
Терса	28	Хевеји	13
Тива	35	Хеврон	13 и д.
Тиверијада	29	Хетеји	13
Тивериј. море	9	Хинерот	9
Тиверије цар	29	Хином	7
Тир	7 и д.	Хиркан Јован	6
Тит	18 и д.	Хирам	26, 31
Трахонитида	21, 38	Хит	31
Фазга	5	Хорат	8
Фануил	32	Хорив	34
Ферезеји	13	Хрватска	4
Финикија	29 и д.	Хришћани	12
Финичани	16. 32	Христос	24
Филистимци	4 и д.	Целесирија	33
Филип Тетрарх	21 и д.	Црвено море	4, 16, 34
Халдеја	34	Чадор Завјета	18
Халдеји	40		

### Штампарске погрјешке.

На 17 стр.	у 17 р.	одозго мјесто	Аранов	треба	Аронов;
" 18 "	у 20 "	одоздо "	шарок	"	широк
" 24 "	у 7 "	одозго "	Заведејев	"	Зеведејев
" 26 "	у 23 "	одозго "	Саломонова	"	Соломонова
" 31 "	у 3 "	одозго "	градова. У	"	градова у



## Дјела

којима сам се служио код овога мога састава:

**Biblische Geographie**, zwölfte verbesserte und vermehrte Auflage v. F. Frohnmeyer, Prälat, Calw. & Stuttgart 1903.

**Leitfaden der bibl. Geographie** v. Liz. dr. E. Preuschen im Darmstadt; Verlag v. Emil Roth im Gieszen 1904.

**Das heilige Land**. Der Israeliten religiöses und bürgerliches Leben sowie die geographischen Verhältnisse des Landes dargestellt zum Schulgebrauche v. Dr. Karl Heiman, kngl. Seminardirektor. Zweite Auflage. Königsberg in P. 1902.

**Palästina**. Geographie und Geschichte des heil. Landes. Eine Zugabe zu jeder bibl. Geschichte. Für den Schulgebrauch bearbeitet v. Joseph Schiffels. Dritte, verbesserte Auflage. Freiburg in Breisgau 1904.

**Hilfsbuch** für den kathol. Religionsunterricht in den mittleren Classen höherer Lehranstalten v. prof. Jakob Schumacher, Religionslehrer am kgl. Gymnas. zu Köln. Erster Theil. Anhang zur bibl. Geschich. Freiburg in Breisgau 1905.

**Konversationslexikon** v. Meyer. Одломак *Chronologie*.

**Bibl. povjesnica** za izraelitsku mladež i t. d. sastavio Dr. H. Jacobi, nadrabin u Zagrebu 1884.

**Katekizam** Mojsijeve vjere za izrael. mladež i t. d. sastavio isti. II. izd. 1900.

Још сам употрејио разне мапе: српске, руске, њемачке и и још нека историјска и статистичка дјела по овом предмету.

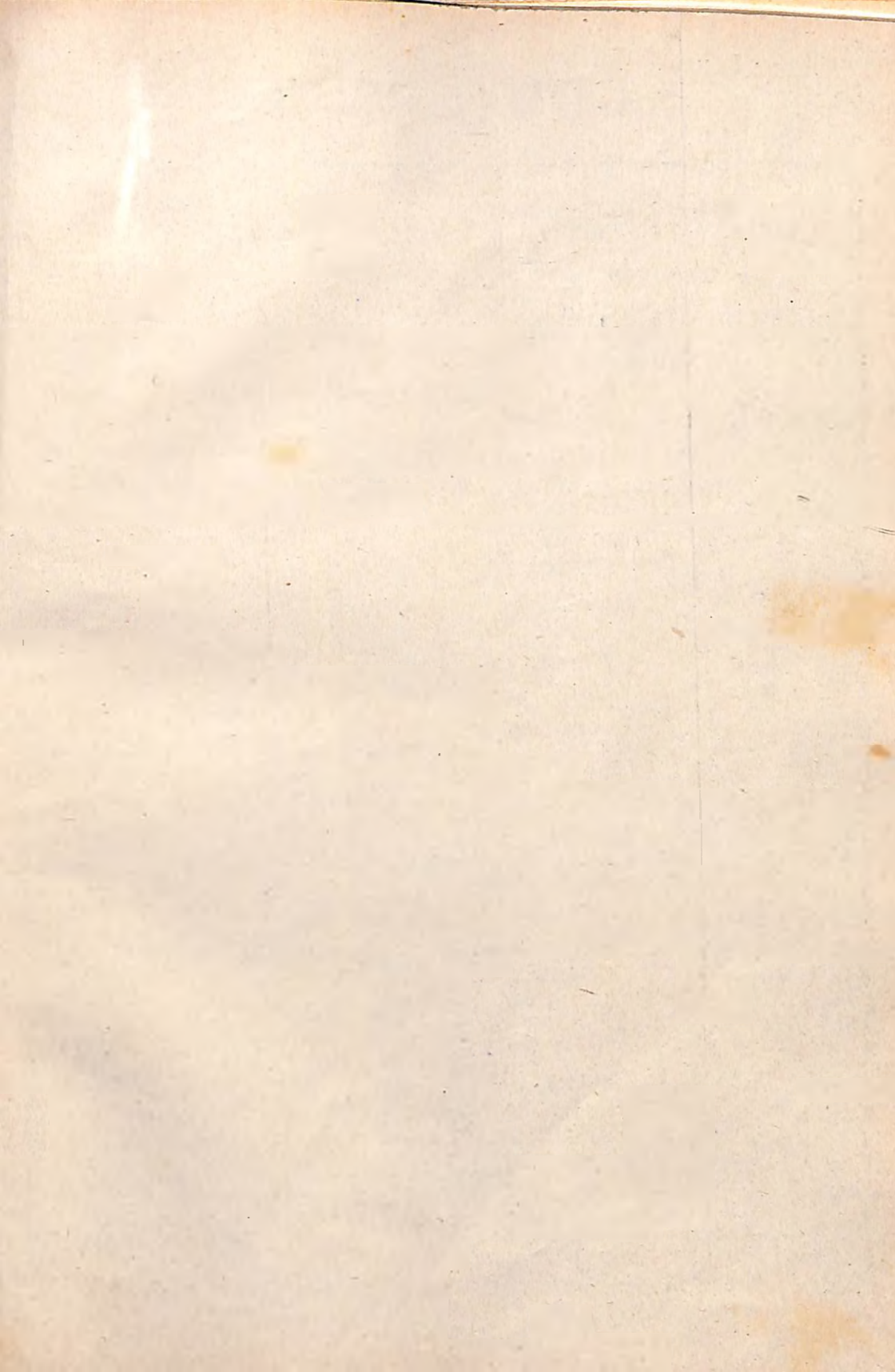
---

## СА ДРЖАЈ.

---

<i>А.) Палестина:</i>	
Увод . . . . .	3
Разни називи Палестине . . . . .	3
Границе Палестине . . . . .	4
Горе, равнице и воде Палестине . . . . .	4
Горе . . . . .	5
Равнице . . . . .	6
Пустиње . . . . .	7
Воде . . . . .	8
Клима . . . . .	10
Становништво . . . . .	12
 <i>Домаћи и религиозни живот Јевреја.</i>	
а) Домаћи живот Јевреја . . . . .	13
б) Религиозни живот Јевреја . . . . .	16
Подјела земље . . . . .	20
1. Јудеја . . . . .	22
2. Самарија . . . . .	27
3. Галилеја . . . . .	29
4. Переја . . . . .	30
 <i>Б.) Земље око Палестине . . . . .</i>	 32
1. Финикија . . . . .	32
2. Сирија . . . . .	33
3. Месопотамија . . . . .	33
4. Арајска . . . . .	34
5. Египат . . . . .	34
 <i>В.) Историја јеврејскога народа . . . . .</i>	 35
 <i>Додатак:</i>	
Мјере и новац у Јевреја . . . . .	38
Рачунање времена . . . . .	40
<i>Алфавитски регистар имена . . . . .</i>	<i>42</i>
<i>Дјела . . . . .</i>	<i>47</i>

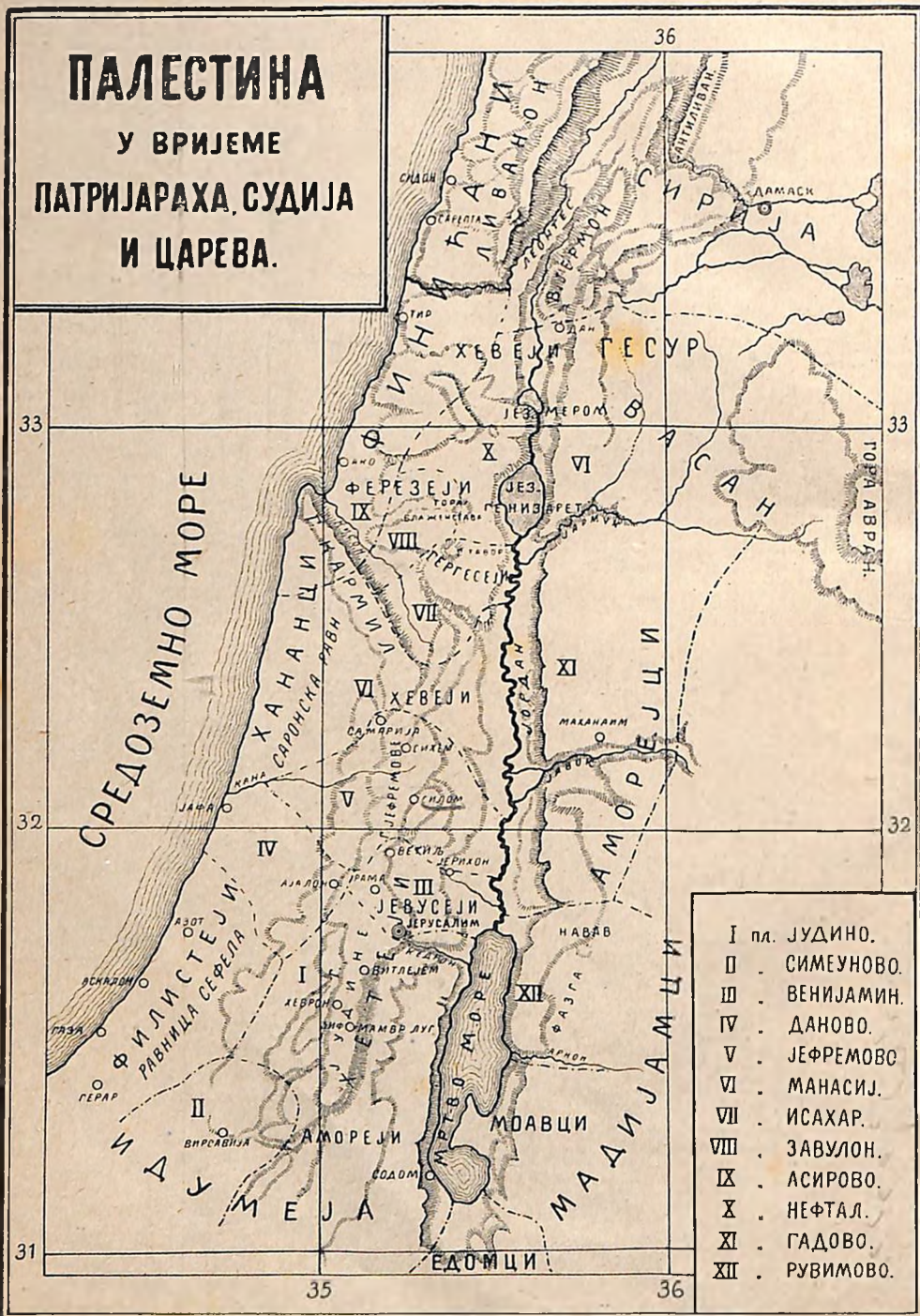




# СТАРИ ЗАВЈЕТ

## ПАЛЕСТИНА

У ВРИЈЕМЕ  
ПАТРИЈАРАХА, СУДИЈА  
И ЦАРЕВА.



- I пл. ЈУДИНО.
- II . СИМЕУНОВО.
- III . ВЕНИЈАМИН.
- IV . ДАНОВО.
- V . ЈЕФРЕМОВОС
- VI . МАНАСИЈ.
- VII . ИСАХАР.
- VIII . ЗАВУЛОН.
- IX . АСИРОВО.
- X . НЕФТАЛ.
- XI . ГАДОВО.
- XII . РУВИМОВО.



# НОВИ ЗАВЈЕТ

## ПАЛЕСТИНА У ВРИЈЕМЕ ИС. ХРИСТА.





